Datum:	15 oktober 2026
Kenmerk:	UIT-26-29319
E-mail:	ambtelijksecretariaat@hollandrijnland.nl
Onderwerp:	Verzoek tot het uitbrengen van een zienswijze op de Startnotitie actualisatie regionaal energiebeleid Holland Rijnland

Geachte gemeenteraadsleden,

Wij vragen u om een zienswijze op het regionaal energieakkoord. Wij verzoeken u de vastgestelde zienswijze, inclusief het vastgestelde en ondertekende besluit van het bevoegde orgaan, uiterlijk op **15 januari 2027** digitaal toe te sturen aan **ambtelijkesecretariaat@hollandrijnland.nl**, onder vermelding van**'Zienswijze Startnotitie actualisatie regionaal energiebeleid'**.

Actualisatie Regionaal energieakkoord

De regio werkt toe naar actualisatie van het regionale energiebeleid, in de vorm van een nieuw Regionaal Energieakkoord (REA). De startnotitie (bijlage 01) beschrijft daarvoor de kaders, uitgangspunten, scope, gefaseerde aanpak, participatie en governance. Het traject moet leiden tot een REA tussen de dertien gemeenten, Provincie Zuid-Holland, het Hoogheemraadschap van Rijnland en Liander. Het REA bouwt voort op het Regionaal Energieakkoord uit 2017, de RES 1.0 (2021), het Toekomstbeeld Energiesysteem (2024) en de Actieagenda Energiesysteem en Netcongestie (2025). Ter voorbereiding hierop heeft een evaluatie van het energiebeleid van de regio plaatsgevonden. Deze evaluatie treft u als bijlage 02.

Het Dagelijks Bestuur van Holland Rijnland heeft de startnotitie op 15 oktober 2026 vastgesteld en vrijgegeven voor de nu voorliggende zienswijzeprocedure.
De commissie Duurzaamheid, Energie en Groen van Holland Rijnland heeft het programmateam op 26 september 2026 al gevraagd de inventariserende werkzaamheden van fase 1 te starten. Deze werkzaamheden worden vooruitlopend op de afronding van de zienswijzeprocedure uitgevoerd.

Betrokkenheid volksvertegenwoordigende organen

Gezien de lokale doorwerking van het traject en het uiteindelijke REA is betrokkenheid van de volksvertegenwoordigende organen van de overheden en het bevoegde bestuur van Liander van groot belang. Het Dagelijks Bestuur verzoekt u daarom een zienswijze uit te brengen op de voorgestelde aanpak, uitgangspunten, fasering, participatie en wijze waarop wordt toegewerkt naar nieuwe regionale energieafspraken. Eventuele lokale aandachtspunten kunnen daarbij afzonderlijk worden meegegeven.

Met de zienswijze op de startnotitie worden nog geen besluiten genomen over nieuwe locaties, kwantitatieve bijdragen, investeringen of wijzigingen van lokaal beleid. Deze onderwerpen worden in het vervolgproces onderzocht en worden, waar nodig, opnieuw afzonderlijk ter besluitvorming voorgelegd.

De zienswijzen worden betrokken bij de definitieve vaststelling van de startnotitie en dragen zo bij aan een zorgvuldig proces en een zo breed mogelijke basis voor het vervolg.

Mocht u aanvullende vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met het secretariaat van het Energieprogramma via energieprogramma@hollandrijnland.nl.

Hoogachtend,
het Dagelijks Bestuur
Regio Holland Rijnland,

de secretaris-directeur, de voorzitter,

E. Loenen P.J. Heijkoop

Bijlagen
01 Startnotitie actualisatie regionaal energiebeleid Holland Rijnland
02 Evaluatie regionaal energiebeleid Holland Rijnland
03 Handreiking lokale besluitvorming en zienswijzeprocedure

STARTNOTITIE

1 Inleiding 2

1.1 Regionaal samenwerken aan het energiesysteem 2

1.2 Actualisatie van het Regionaal Energieakkoord 3

1.3 Wat gaan we anders doen? 3

2 Richting een nieuw REA 5

2.1 Doel en resultaat van actualisatie 5

2.2 Status en beoogde werking Regionaal Energieakkoord 6

2.3 Scope en afbakening 6

2.4 Uitgangspunten 7

3 Hoe komen we tot het REA? 9

3.1 Proces en stappenplan 9

3.2 Fase 1 – Ontwikkelen van een gezamenlijk energiebeeld 10

3.3 Fase 2 – Gebiedsuitwerking en ruimtelijke energiepuzzel 10

3.4 Fase 3 – Participatie en maatschappelijke reflectie 11

3.5 Fase 4 – Ontwikkelen van energieafspraken 12

3.6 Fase 5 – Opstellen en vaststellen van het Regionaal Energieakkoord 12

4 Governance, besluitvorming en organisatie 14

4.1 Vaststelling startnotitie 14

4.2 Governance en organisatie actualisatieproces 14

4.3 Besluitvorming per fase 15

4.4 Verankering en governance uitvoering REA 18

Bijlagen 20

A Managementsamenvatting evaluatie regionaal energiebeleid 20

B Overkoepelend proces actualisatie 23

C Relatie tot andere ambities, doelen en processen 24

D Risico's 25

E Relevante beleidsprocessen Provincie Zuid-Holland 29

1 Inleiding

Deze startnotitie vormt de basis voor de actualisatie van de ambities rondom het regionale energiesysteem. Hiertoe heeft de commissie DEG van Regio Holland Rijnland in de vergadering van 27 mei 2026 opdracht gegeven. Deze notitie beschrijft de kaders, aanpak en organisatie van de actualisatie, maar maakt nog **geen inhoudelijke keuzes** over de ambities.
De actualisatie werkt toe naar een **Regionaal Energieakkoord (REA)** tussen de regiopartijen (13 gemeenten, provincie Zuid-Holland, Hoogheemraadschap van Rijnland, Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en netbeheerder Liander), te sluiten medio 2028. Dit REA vormt op zijn beurt de basis voor doorvertaling naar een actualisatie van het huidige Energieprogramma en de Actieagenda. Het REA is het resultaat van het proces zoals geschetst in deze startnotitie. Het borduurt voort op eerdere ambities en afspraken en is een actualisatie van het eerdere Regionale Energieakkoord (2017), het Toekomstbeeld Energiesysteem (2024), de Actieagenda Energiesysteem en Netcongestie (2025) en omvat ook de herijking van de RES 1.0 (2021).
Een beknopte evaluatie van regionaal energiebeleid en samenwerking vormt onderdeel van de input voor de actualisatie.

1.1 Regionaal samenwerken aan het energiesysteem

De energietransitie bevindt zich in een nieuwe fase. De afgelopen jaren lag de nadruk op het formuleren van ambities voor duurzame opwek, warmtetransitie en energiebesparing. Nu wordt steeds duidelijker dat de samenhang van het energiesysteem bepalend is voor de uitvoerbaarheid van onze brede (regionale) ambities. Het energiesysteem is de drager voor het wonen, werken, recreëren en verplaatsen in de regio.

Het **energiesysteem** is het geheel van technieken, infrastructuur en afspraken waarmee energie wordt opgewekt, opgeslagen, verbruikt en verdeeld. Dit omvat onder andere zonnepanelen, batterijen en laadpalen, maar ook het elektriciteitsnet, warmtebronnen en warmtenetten.

Dit vraagt een integrale benadering. We werken hierin samen met dertien gemeenten, Provincie Zuid-Holland, netbeheerder Liander en waterschappen. De keuzes over energie die afzonderlijke gemeenten maken, hebben vaak invloed buiten de gemeentegrenzen. Gezamenlijke, goed afgestemde keuzes van gemeentes, provincie, waterschappen en netbeheerders niveau zijn nodig om te komen tot een robuust en toekomstbestendig regionaal energiesysteem.

De energietransitie is ingewikkeld. Door samen te werken kunnen we denk- en uitvoeringskracht op regionale schaal organiseren. Ook ontstaat meer slagkracht, een sterkere lobby richting het Rijk, en goede afstemming met andere regio's zoals Rotterdam Den Haag en Drechtsteden. Daarbij blijft het uitgangspunt regionaal doen wat nodig is (vanuit meerwaarde) en lokaal doen waar dat kan.

De afgelopen jaren is in de regio hard gewerkt aan het energiesysteem, zowel lokaal als regionaal. Op regionale schaal zijn gezamenlijke ambities en plannen ontwikkeld welke (deels) invulling hebben gekregen. Denk hierbij aan het Regionaal Energieakkoord (2017), de RES 1.0 (2021), het Toekomstbeeld Energiesysteem (2024) en de Actieagenda Energiesysteem en Netcongestie (2025). Analyse van deze documenten vormen onderdeel van de evaluatie (zie bijlage A). De strekking en status verschilt onderling, tegelijkertijd geldt dat allen op een eigen manier richting geven aan de regionale ontwikkeling van het energiesysteem. De gezamenlijke regionale inzet die nodig is om uitvoering te geven aan deze ambities is belegd bij het regionale Energieprogramma Holland Rijnland.

1.2 Actualisatie van het Regionaal Energieakkoord

De ontwikkelingen in en rond de energietransitie gaan razendsnel, en onze regionale ambities en samenwerking moeten hierbij aansluiten. Zo vergroten geopolitieke ontwikkelingen de behoefte aan **energieonafhankelijkheid** en is in de gehele regio sprake van **netcongestie**. De impact hiervan op regionale ambities (wonen, werken, recreëren en verplaatsen) is groot en deze staan hierdoor onder druk.

Het Regionale Energieakkoord van 2017 is in 2025 afgelopen. Anno 2026 zijn er **nieuwe inzichten** rondom **haalbaarheid en realiseerbaarheid** (opwekopgave, inzet van de provincie), **technologieën**, **nationale beleidsontwikkeling** (Kamerbrief Decentraal, de Interbestuurlijke Werkwijze in ontwikkeling) en **aangescherpte nationale ambities** (actualisatie Nationaal Plan Energiesysteem – NPE). Heden is het moment voor actualisatie van het REA 2017, waarin deze aspecten landen.
De bestaande regionale ambities (zoals in elk geval uit de RES, Regionaal Energieakkoord 2017) en huidige lokale ambities en beleid vormen het vertrekpunt voor de ontwikkeling van een ambitieus en realistisch geactualiseerd REA. Gedurende het proces zal duidelijk worden wat wel, niet of onder voorwaarden haalbaar is, richting 2050. Dit vraagt ook om de nadrukkelijke bereidheid van alle partijen om in brede zin te kijken naar actualisatie of aanpassing van lokale inzet, ook in relatie tot de huidige ambities en lokaal beleid. Juist omdat het een langere periode betreft (tot 2050) en omdat de actualisatie het integrale energiesysteem omvat, inclusief mogelijkheden om aan te sturen op verschillende en uitwisselbare soorten bijdragen per partij.
Tijdens de actualisatie werken we onverminderd door aan de bestaande plannen en uitvoering, want de energietransitie wacht niet.

1.3 Wat gaan we anders doen?

De actualisatie biedt mogelijkheden om verder in te zetten op een robuust en veerkrachtiger energiesysteem in de regio én om daarbij kansen te benutten die dit biedt (zie ook bijlage D). De actualisatie geeft ons de gelegenheid om met hernieuwde aandacht en op integrale en positieve wijze aan de energietransitie en het energiesysteem te werken. Verbreding van de scope en integraliteit, maar ook realisme en uitvoerbaarheid van ambities helpen daarbij. Het proces van actualiseren is een mooie kans om maatschappelijk én bestuurlijk draagvlak en eigenaarschap te vergroten. De evaluatie van het regionale energiebeleid (bijlage A) biedt concrete aanknopingspunten voor verbeteringen om deze kansen optimaal te benutten. In onderstaand kader zijn de belangrijkste punten weergegeven.

1. Van energiedoelen naar een energiesysteem
De energietransitie ontwikkelt zich van een opgave met gefaseerde doelen, naar een systeemvraagstuk. Dit betekent concreet dat de opgave ook in samenhang benaderd moet worden.
"De vraag is niet zozeer wat de regio nog meer wil doen, maar welke rol de regio wil vervullen in de ontwikkeling van het energiesysteem als geheel."

2. Van richtinggevende ambitie naar onderbouwde keuzes
Bij het vaststellen van de eerdere regionale ambities waren gevolgen voor ruimte, duurzame opwek, warmte en infrastructuur nog beperkt bekend en zichtbaar. In het regionale Toekomstbeeld Energiesysteem zijn deze praktische consequenties duidelijker in beeld gebracht.
"De volgende fase vraagt daarom niet alleen om het herbevestigen van ambities, maar om een expliciete afweging van wat haalbaar, wenselijk en uitvoerbaar is richting 2050."

3. Van gezamenlijke inspanning naar gezamenlijke verantwoordelijkheid

De huidige samenwerking, op basis van gezamenlijke ambities, inspanningsverplichting en vrijwilligheid, werkte goed in de afgelopen fase. De behoefte aan duidelijkheid over rollen, bijdragen, aanspreekbaarheid en bestuurlijke binding groeit nu de opgave concreter wordt onderlinge afhankelijkheid toeneemt.
"De vraag is niet óf regionale samenwerking nodig blijft, maar welke vorm van samenwerking past bij een opgave die minder vrijblijvend wordt."

2 Richting een nieuw REA

2.1 Doel en resultaat van actualisatie

Gezamenlijk werken we aan een **toekomstbestendig energiesysteem** dat regionale ambities op het gebied van wonen, werken en verplaatsen mogelijk maakt.

Het geactualiseerde Regionaal Energieakkoord vormt het strategische en bestuurlijke kader voor de regionale samenwerking. Het akkoord legt de regionale ambities en doelstellingen vast die nodig zijn om het toekomstbestendige energiesysteem te realiseren. Deze ambities hebben bestuurlijk commitment van de deelnemende partijen en vormen de basis voor de uitvoering op lokale en regionale schaal. Dat landt onder meer in de actualisatie van het Energieprogramma Regio Holland Rijnland en de regionale Actieagenda.

In het REA wordt het volgende vastgelegd:

- Regionale **ambitie** voor 2040 en 2050. Dit betreft een kwalitatief, mogelijk abstracter geformuleerde stip op de horizon van het regionale energiesysteem.
- **Doelstellingen**: Regionale – waar mogelijk – gekwantificeerde doelstellingen voor 2032 en 2040, die aansluiten op nationale doelstellingen. Deze kunnen per sector, drager, delen van de regio bepaald zijn, in onderlinge samenhang. Dit maakt het mogelijk om maatwerkbijdragen en -afspraken per partij te maken, inclusief de mogelijkheid van uitwisseling van bijdragen tussen partijen. De optelsom van de doelstellingen dient te leiden tot realisatie van de regionale doelstelling.
- **Energieafspraken**: zelfbindende afspraken over geoormerkte acties per partij om invulling te geven aan de doelstellingen, met de focus op de komende 4 jaar. Voor alle publieke partners kan dat ook inhouden dat het eigen beleid (omgevingsinstrumenten) en de lokale LESsen geactualiseerd (aanpassing, aanvulling) worden. De energieafspraken worden periodiek geactualiseerd (naar verwachting na afronding eens per 4 jaar).
- Een beschrijving van **randvoorwaarden** die nodig zijn om de ambitie te realiseren.
- Afspraken over **monitoring, evaluatie en bestuurlijke bijsturing**.

2.2 Status en beoogde werking Regionaal Energieakkoord

Onderstaande tabel geeft aan wat de status en beoogde werking van het REA als resultaat van de actualisatie is.

Vaststellen en eigenaarschap en verankering	Het REA en de inhoud (ambitie, doelstellingen en verdere afspraken) is, via de colleges, van de volksvertegenwoordigende organen van de samenwerkende publieke partijen (gemeenten, PZH, waterschappen). Per college is de portefeuillehouder Energie primair aanspreekpunt als vertegenwoordiger binnen, én de 'linking pin' naar het college. Het REA wordt vastgesteld door de colleges en volksvertegenwoordigende organen. Daarnaast committeren aanvullende kernpartijen die bijdragen leveren aan het realiseren van de doelstellingen zich aan de energieafspraken (in elk geval netbeheerders) met een gemandateerd besluit. De inhoud van het REA wordt, na eventueel benodigde uitwerking, via de gebruikelijke procedures verankerd in lokale of provinciale omgevingsinstrumenten en andere besluiten (inclusief evt investeringsplannen).
Type afspraken	Het REA bestaat in elk geval uit de volgende type afspraken: 1) inhoudelijk (rond de verschillende thema's), 2) samenwerking en proces, 3) ambitie voor lange termijn en 4) doelstellingen en 5) energieafspraken op korte termijn (Energieafspraken). De afspraken zijn zoveel mogelijk concreet en meetbaar. Deze kunnen zowel collectief (regionaal) als individueel (lokaal) zijn. De afspraken zijn gebaseerd op een bepaalde inzet, middelen of resultaten.
Bindendheid afspraken	Het akkoord is een zelfbindende regionale afspraak. Partijen hebben een inspanningsverplichting gericht op de Energieafspraken. Elke partij is binnen de samenwerking bestuurlijk aanspreekbaar op de afgesproken toerekenbare bijdrage aan de regionale ambitie per partij.
Monitoring	Aan kwantitatieve doelstellingen worden meetbare indicatoren gekoppeld om de voortgang inzichtelijk te maken. Voortgang wordt bestuurlijk besproken tijdens de overleggen en ateliers van de commissie DEG. De afspraken en uitvoering (doelbereik) worden gemonitord middels een jaarlijks evaluatiemoment, waar ruimte is te besluiten het akkoord of onderdelen daarvan te actualiseren indien nodig.

2.3 Scope en afbakening

Het REA richt zich op **het integrale regionale energiesysteem**. Deze paragraaf bakent dat zo goed als mogelijk af. Het REA:

- ✓ Gaat niet over alle onderdelen van het energiesysteem. Dat omvat naast **opwek (warmte en elektriciteit)**, ook **transport, conversie en opslag, slimmer balanceren en verbruik, inclusief besparing**, ook in relatie tot de **ruimte**. Dit betreft niet alleen elektriciteit, zoals zon- en windenergie en mogelijk Small Modular Reactors (SMR's), maar **van alle relevante energiedragers**. Bevoegd gezag kan bovenlokaal liggen, maar heeft wel invloed op de ruimtelijke puzzel in regio en gemeenten (denk aan systeembatterijen, wind op land).

Voorbeeld: een collectief warmtesysteem in de regio gaat onder andere over het ontwikkelen van bronnen (geothermie, afkoppeling WLQ), opslag van warmte en transport naar eindgebruikers zoals huishoudens.

✓ Is gericht op (afspraken over) onderdelen van het energiesysteem die op **regionale schaal impact** hebben of waarbij de **regionale context** van belang is. Besluitvorming ligt altijd voor bij colleges en/of gemeenteraden van iedere afzonderlijke gemeente.

Voorbeeld: netbewust ontwikkelen van woningbouw zorgt ervoor dat we meer woningen kunnen realiseren met dezelfde capaciteit op het elektriciteitsnet. Voor een ontwikkelaar betekent dit echter meer kosten, terwijl de baten maatschappelijk zijn. Door (minimaal) als regio dezelfde voorwaarden te stellen, voorkom je een waterbedeffect en dat gemeenten meer of minder aantrekkelijk worden voor ontwikkelaars. Dit vereist een bovengemeentelijke benadering voor een lokaal besluit.

✓ Kijkt naar **2032 vanuit het perspectief 2040 en 2050**. Het Nationaal Programma Energiesysteem (NPE), en de aanstaande landelijke interbestuurlijke werkwijze rond de ontwikkeling van het energiesysteemkennen 2040 als een tijdshorizon. Als regio kijken we bewust verder voor het neerzetten van ambities en doelstellingen.

Voorbeeld: energie-infrastructuur wordt aangelegd voor 50 jaar of langer. Nieuwe energie-infrastructuur vraagt om een duidelijke visie op de ontwikkeling van het omliggende gebied. Vice versa heeft ontwikkeling van gebieden een duidelijke visie nodig op energie. Het perspectief op 2050 is hierin een logische keuze.

✓ **Focus** ligt op de **invloed van de deelnemende partijen** (decentrale overheden in het bijzonder). De ontwikkeling van het energiesysteem raakt vele onderwerpen. De invloed van gemeenten, provincie, netbeheerder verschilt per sector en thema, waarbij vanuit effectiviteit de prioriteit ligt bij veel zeggenschap.

Voorbeeld: gemeenten zijn regisseur van de warmtetransitie en kunnen daarmee sturen op de warmtetransitie. Daar ligt veel impact. Voor bijvoorbeeld landbouw is de gemeentelijke rol indirecter en daarmee is minder directe sturing mogelijk op deze sector.

Elementen buiten beschouwing

Het integrale beeld onder REA gaat over een aantal relevante zaken **niet**. Dit geldt voor:

× **Onderwerpen buiten de invloedssfeer van regio en gemeenten.** Denk aan wind op zee, waterstof, biogas en grootschalige kernenergie. Tevens geldt dat (in ontwikkeling zijnde) landelijk beleid en ambities uitgangspunten vormen.

× **Onderwerpen waarvan keuzes geen of te beperkte regionale impact hebben.**

Het REA wordt ontwikkeld binnen een breder stelsel van nationale, provinciale en lokale beleidskaders. In bijlage C is een overzicht te vinden van beleidstukken waartoe het REA zich verhoudt. De actualisatie heeft niet als doel om de huidige kaders één-op-één over te nemen en samen te voegen. Wel wordt bezien hoe de regionale ambities en doelstellingen op het huidige beleid kunnen aansluiten en hoe Regio Holland Rijnland haar positie binnen het toekomstige Nederlandse energiesysteem kan bestendigen.

2.4 Uitgangspunten

Onderstaand zijn de belangrijkste uitgangspunten voor de ontwikkeling van het geactualiseerde REA opgesomd. Die gelden ook voor de bredere samenwerking aan de ontwikkeling van het energiesysteem. Basis hiervoor ligt onder meer in de evaluatie, de risicoanalyse (zie bijlage D) en de recente ambtelijke en bestuurlijke ateliers.

Inhoud, ambitie en bijdragen

- De energietransitie als systeemopgave vraagt om een integrale benadering. Dat betekent dat de verschillende onderdelen in samenhang bekeken moeten worden om tot keuzes te komen. Belangrijk richtinggevend principe hierin is het zo goed mogelijk in balans brengen van vraag en aanbod van energie in ruimte en tijd.
- We verbinden de ambitie nadrukkelijk aan haalbaarheid, uitvoerbaarheid en ruimtelijke impact. De regionale ambities worden bepaald op basis van publieke belangen en waarden, benoemd in het NPE: betrouwbaarheid, veiligheid, betaalbaarheid, duurzaamheid, rechtvaardigheid, leefomgevingskwaliteit, economische kracht en participatie.
- We werken vanuit een integraal en positief frame. Zo ontstaat er ruimte om meer te focussen op keuzes, handelingsperspectieven en kansen, en minder op tekorten en problemen.
- De bestaande regionale ambities (zoals in elk geval uit de RES, Regionaal Energieakkoord 2017) en huidige lokale ambities en beleid vormen het vertrekpunt voor de ontwikkeling van een ambitieus en realistisch geactualiseerd REA. In het proces maken we op basis van realisme en haalbaarheid expliciet wat daarvan richting 2030 haalbaar is, wat niet, en onder welke voorwaarden de doelen alsnog dichterbij kunnen komen. Onderdeel daarvan kan zijn een aangepaste tijdlijn en samenhang met productie door andere soorten energieopwek.
- Actualisatie van het REA vindt plaats in de context van nationale, provinciale en lokale beleidskaders, die deels in ontwikkeling zijn (zie ook bijlage C). De actualisatie heeft niet als doel om de huidige kaders één-op-één over te nemen en samen te voegen. Wel wordt bezien hoe de regionale ambities en doelstellingen op het huidige beleid kunnen aansluiten en hoe Regio Holland Rijnland haar positie binnen het toekomstige Nederlandse energiesysteem kan bestendigen.
- Het REA bevat toerekenbare bijdragen aan de regionale ambities en doelstellingen per partij. Deze bijdragen kunnen variëren tussen partijen, aangezien de mogelijkheden per partij verschillen: rekening wordt gehouden met mogelijkheden, verantwoordelijkheden en gebiedskenmerken, maar ook evenredige verdeling van lusten en lasten over de regio. Bijdragen per partij zijn ‘uitwisselbaar’, waarbij de optelsom van alle bijdragen moet leiden tot realisatie van de regionale ambitie en doelstellingen als geheel.

Proces en organisatie

- Elke partij doet mee vanuit eigen rol en bevoegdheden.
- De actualisatie van het Regionaal Energieakkoord (REA) raakt direct aan bestuurlijke keuzes over het energiesysteem, ruimtelijke ontwikkeling, participatie en de toekomstige inzet van gemeenten en andere partners. Als onderdeel van de besluitvorming voor deze startnotitie is daarom een zienswijzeprocedure voorzien voor de volksvertegenwoordigende organen van de partners. Met deze zienswijzeprocedure voor de startnotitie wordt nog niet vooruitgelopen op de inhoudelijke uitkomsten van het proces. De zienswijzeprocedure van de startnotitie richt zich op instemming met de voorgestelde aanpak, de uitgangspunten, de fasering, de rol van participatie en de wijze waarop wordt toegewerkt naar nieuwe regionale energieafspraken.
- We hanteren een gefaseerde aanpak, werken stapsgewijs en adaptief naar een nieuw REA. Deze sluit zo goed mogelijk aan op de regionale vertreksituatie, en de provinciale en landelijke ontwikkelingen rond het energiesysteem. We zijn ons bewust van (landelijke) ontwikkelingen die kunnen raken de actualisatie; waar nodig passen de het proces expliciet aan op nieuwe ontwikkelingen.
- Afspraken in het REA kunnen gaan over alle onderdelen van het integrale energiesysteem, ook als deze lokaal invulling krijgen. Uitvoering van afspraken worden alleen bovenlokaal belegd wanneer dit leidt tot meerwaarde (afhankelijkheden, samenhang, schaalvoordeel).
- De actualisatie van het REA vraagt om transparantie en openheid in voorgenomen en gemaakte keuzes per partij. Eventuele spanningen kunnen tijdig worden geadresseerd door heldere besluitvormingsafspraken, duidelijk mandaat en periodieke bestuurlijke afstemming.

- De verschillende partijen leveren de benodigde ambtelijke capaciteit ten behoeve van de actualisatie. De benodigde ambtelijke expertise per partij omvat niet alleen het energiedomein, maar ook de andere beleidsvelden, inclusief het ruimtelijk domein. Dat omvat ook de afstemming per partij tussen de verschillende beleidsvelden.

3 Hoe komen we tot het REA?

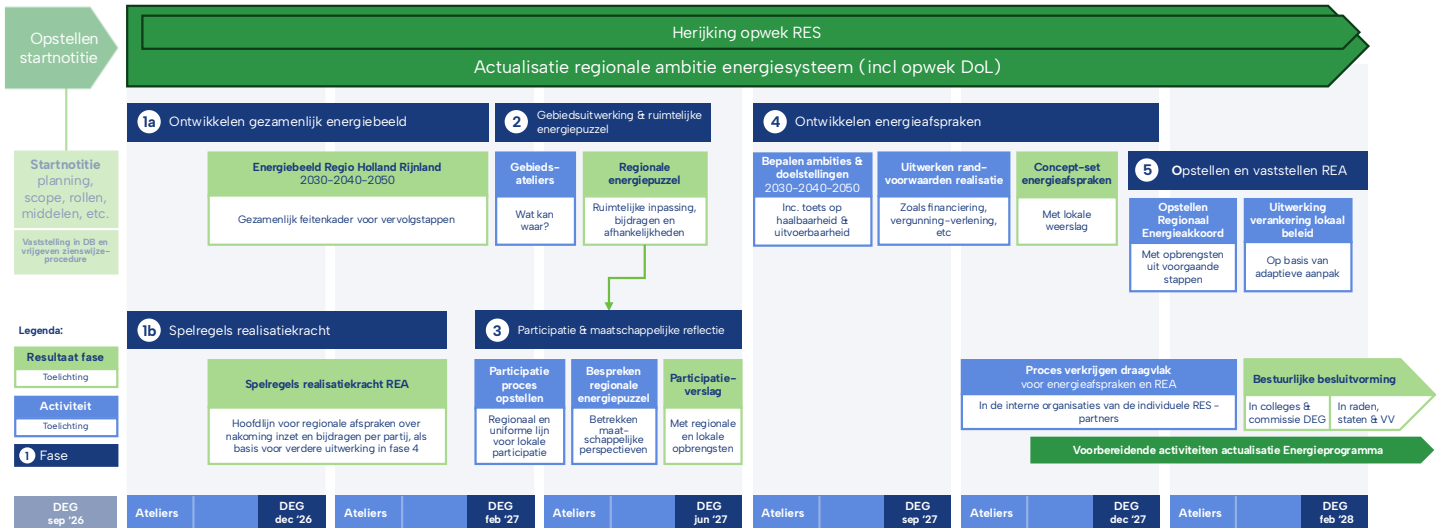
3.1 Proces en stappenplan

Het overkoepelende proces, van opdracht en startnotitie tot actualisatie van de REA is weergegeven in bijlage B. Het geactualiseerde REA zal uiteindelijk ook doorwerken in het Regionale Energieprogramma en de Actieagenda.

Centraal staat daarbij de vraag: *"Hoe komen we **van bestaande ambities** (waaronder de ambitie van 80% regionale zelfvoorzienendheid in 2050 en het RES-doel voor 2030 voor opwek, 1,14 TWh in 2030) naar een **gedeeld, regionaal beeld** van een haalbaar en wenselijk energiesysteem dat uitvoerbaar is en inzicht geeft in de bijdrage per partner aan het geheel?"*

Het proces voor de actualisatie zelf voorziet dat partijen stapsgewijs toewerken naar geactualiseerde ambities en doelstellingen. Dat krijgt invulling in lijn met de **nieuwe interbestuurlijke werkwijze (IBW)** die landelijk wordt ontwikkeld. Concreet gebeurt dat via een gedeeld **energiebeeld**, een ruimtelijke uitwerking (**gebiedsuitwerking**) en verdeling van bijdragen, naar een nieuw gezamenlijk Regionaal Energieakkoord (**energieafspraken**). We voegen hier een extra stap aan toe voor lokale participatie. Onderstaand overzicht geeft per fase aan welke activiteiten worden uitgevoerd en resultaten worden opgeleverd.

Met dit proces sluiten we aan bij de landelijke ontwikkeling rond de Interbestuurlijke Werkwijze (IBW). Op welk niveau de energieafspraken vanuit het IBW moeten worden gesloten is op dit moment nog niet duidelijk, maar als regio willen we hierop goed voorbereid zijn. De gefaseerde aanpak stelt ons in staat om vervolgstappen te zetten in overeenstemming met de definitieve landelijke samenwerkingsafspraken.

Het proces kent 5 fasen die onderstaand nader worden toegelicht. In hoofdstuk 3 is een nadere uitwerking opgenomen van de besluitvorming per fase.

3.2 Fase 1a – Ontwikkelen van een gezamenlijk energiebeeld

De actualisatie start met het opstellen van een gezamenlijk regionaal energiebeeld. Dit energiebeeld dient als gezamenlijk vertrekpunt: het duidt de te verwachte opgave rondom het energiesysteem richting 2030, 2040 en 2050. Dit omvat niet het formuleren van nieuwe ambities, maar het inzichtelijk maken van de opgave van de regio die volgt uit de bestaande regionale projecten, plannen, ambities en verwachte ontwikkelingen. Dat betreft alle sectoren in het fysieke domein (woningbouw, economie, mobiliteit, industrie, landbouw, etc), inclusief de ruimtelijke component en samenhang hiervan.

Met deze werkwijze komen we tegemoet aan het inzicht uit de evaluatie rondom het realisme van doelstellingen. Het energiebeeld maakt de gevolgen van ambities voor ruimte, infrastructuur en uitvoerbaarheid zijn beter inzichtelijk. Daarmee helpt het bij het stellen van realistische doelstellingen.

Bestaande analyses, beleidsdocumenten en datasets worden samengebracht in één integraal beeld van het energiesysteem. Een eerste overzicht van relevante stukken en studies is opgenomen in bijlage C.

De analyse brengt voor de regio en de afzonderlijke gemeenten in beeld hoe de energievraag zich ontwikkelt, welke bronnen beschikbaar zijn, welke netuitbreidingen en systeeminvesteringen nodig zijn en welke ruimteclaims daarmee gepaard gaan. Daarbij wordt expliciet gekeken naar de relatie tussen sectoren (woningbouw, economische ontwikkeling, mobiliteit, warmte en opwek, etc) onderling en de verhouding met verschillende energiedragers.

Resultaat fase 1a: Energiebeeld Holland Rijnland 2032-2040-2050
Dit document vormt het gezamenlijke feitenkader voor de vervolgstappen en wordt besproken in een eerste ambtelijk en bestuurlijk atelier. Doel daarvan is niet om keuzes te maken, maar om overeenstemming te bereiken over de aard en omvang van de opgave.

3.3 Fase 1b – Spelregels realisatiekracht

De wens om tot daadwerkelijke realisatie te komen vraagt om het borgen van nakoming van de gemaakte zelfbindende afspraken in het REA. Hoe zorgen we ervoor dat het REA daadwerkelijk invulling krijgt en elke partij daadwerkelijk de afgesproken inzet en bijdragen levert? Welke afspraken maken om elkaar aan te spreken op leveren van bijdragen en zo nodig te escaleren? Dit omvat de verkenning en uitwerking van een aantal opties voor spelregels en procesafspraken gericht daadwerkelijke realisatie van de gezamenlijke ambitie en doelstellingen van partijen.

Resultaat fase 1b: Spelregels realisatiekracht REA
Dit is de hoofdlijn voor de regionale afspraken over nakoming van de te leveren inzet en bijdragen per partij. Deze dienen als basis voor verdere uitwerking in fase 4.

3.4 Fase 2 – Gebiedsuitwerking en ruimtelijke energiepuzzel

Op basis van het energiebeeld wordt onderzocht hoe het energiesysteem (ruimtelijk) vorm kan krijgen in de regio. Focus ligt hierbij op de relevante grote systeemkeuzes en -opties op regionaal en bovenlokaal niveau: wat zijn de belangrijkste keuzes met het oog op de opgave die volgt uit het energiebeeld, zodat een de regionale sectorale ambities en het regionaal energiesysteem met elkaar kloppen? Waar fase 1 inzicht geeft in wat de opgave is op basis van brede ruimtelijk-economische ambities, staat hier de vraag centraal wat waar mogelijk is gekoppeld aan het energiedomein.

De energietransitie wordt daarbij benaderd als een **ruimtelijke systeemopgave**. Deze omvat het brede energiesysteem inclusief ruimteclaims voor energie infrastructuur en daarmee nadrukkelijk meer dan alleen opwek van elektriciteit. Gelijktijdig worden andere ruimtelijke ambities betrokken. Daarmee wordt zichtbaar waar functies elkaar versterken, waar spanningen ontstaan en welke keuzes op verschillende plekken in de regio voorliggen.
Gedurende deze fase worden **gebiedsateliers** georganiseerd waarin gemeenten, provincie, netbeheerder, waterschap en andere betrokken partijen gezamenlijk werken aan ruimtelijke uitwerkingen.

Resultaat fase 2: Regionale energiepuzzel
Deze maakt op kaarten zichtbaar welke onderdelen van het energiesysteem op welke locaties kunnen landen, welke bijdrage verschillende gebieden kunnen leveren, waar afhankelijkheden tussen partijen ontstaan en welke systeemkeuzes daarbij horen.

3.5 Fase 3 – Participatie en maatschappelijke reflectie

De eerste regionale energiepuzzel wordt besproken met inwoners, maatschappelijke organisaties, bedrijven, energiecoöperaties en andere belanghebbenden via twee participatiesporen. Het doel van deze fase is om maatschappelijke perspectieven expliciet te betrekken bij de verdere ontwikkeling van het Regionaal Energieakkoord.
Deze fase vindt gedeeltelijk parallel aan fase 2 plaats: nadat de mogelijke ruimtelijke uitwerkingen van het energiesysteem inzichtelijk zijn gemaakt, maar voordat bestuurlijke keuzes worden gemaakt over ambities, doelstellingen en de verdeling van bijdragen. Hierdoor kunnen de opbrengsten daadwerkelijk worden meegenomen in de bestuurlijke afweging.

De participatie is gericht op inzicht in maatschappelijke aandachtspunten, zorgen, kansen en randvoorwaarden die relevant zijn voor de verdere ontwikkeling van het regionale energiesysteem. Daarbij kan worden gedacht aan onderwerpen als landschappelijke kwaliteit, verdeling van lusten en lasten, lokale meerwaarde, energieonafhankelijkheid, betaalbaarheid, gezondheid en rechtvaardigheid. Dit mondt uit in ontwerpprincipes. De participatie is dus niet gericht op specifieke projecten of systeemonderdelen of locatiekeuzes.

***Regionaal participatiespoor**: Holland Rijnland organiseert regionale participatie waarin belanghebbenden op regionaal niveau in gesprek gaan over de regionale energiepuzzel en de keuzes die daarin zichtbaar worden. Doel van dit spoor is inzicht te krijgen in regionale waarden, afwegingen en aandachtspunten die relevant zijn voor de ontwikkeling van het energiesysteem als geheel. De opbrengsten (ontwerpprincipes) worden verwerkt in een regionale reflectie, als input voor de bestuurlijke afweging in de volgende fase.*

***Lokaal participatiespoor:** Gemeenten worden daarnaast gevraagd belanghebbenden lokaal te betrekken bij de uitwerking van vraagstukken die specifiek betrekking hebben op hun grondgebied. Gemeenten bepalen zelf op welke wijze zij dit vormgeven, passend bij lokale omstandigheden, lopende processen en bestaande participatiestructuren. De opbrengsten van deze lokale gesprekken worden gedeeld met de regio en meegenomen bij het opstellen van de energieafspraken. Vanuit de regio kunnen bijvoorbeeld handreikingen en leidraden worden ontwikkeld om de lokale processen waar mogelijk te uniformeren zodat de uitkomsten (bouwstenen) vergelijkbaar zijn en goed kunnen worden meegenomen in de volgende fasen.*

Resultaat fase 3: Participatieverslag met regionale en lokale opbrengsten

Hierin wordt zichtbaar welke maatschappelijke aandachtspunten, zorgen, kansen en randvoorwaarden door betrokken partijen zijn ingebracht. Dit verslag vormt een expliciete bouwsteen voor de bestuurlijke afweging in de fase Energieafspraken.

3.6 Fase 4 – Ontwikkelen van energieafspraken

Nadat inzichtelijk is geworden wat nodig en ruimtelijk mogelijk is, verschuift de aandacht naar de vraag welke partij welke bijdrage aan de regionale opgave kan en wil leveren. In deze fase worden de bestuurlijke keuzes voorbereid die uiteindelijk landen in het nieuwe Regionaal Energieakkoord. En wat lokaal verankering behoeft in de beleidscyclus van de Omgevingswet van de verschillende partners. Concreet betreffen deze energieafspraken een overzicht van acties en beoogde resultaten per deelnemende partij. Deze acties kunnen bestaan uit bijvoorbeeld realisatie van opwek (elektriciteit en warmte), opslag, energie infrastructuur, maar ook naar beleidsontwikkeling, voorgenomen investeringsbeslissingen of projectbesluiten, etc. Zo wordt duidelijk welke partij wat denkt bij te dragen en waarop aanspreekbaar is. Dit vraagt van elke partij passende en relevante bijdragen. Tegelijkertijd kunnen de individuele bijdragen per partij variëren, afhankelijk van de specifieke mogelijkheden per partij. Waar de ene gemeente vooral mogelijkheden heeft voor elektriciteitsopwekking, kan een andere gemeente juist bijdragen via warmtevoorziening, energie-infrastructuur, opslag of andere systeemonderdelen. Ook uitwisseling tussen verschillende bijdragen moet daarbij mogelijk zijn. Dit uitgangspunt wordt in deze fase verder uitgewerkt.

Ook wordt in deze fase gewerkt aan het bepalen van realistische ambities en doelstellingen voor 2032, 2040 en 2050. Daarbij blijven de bestaande RES-doelen voor 2030 en de ambitie van 80% lokale energievoorziening in 2050 het vertrekpunt, maar worden deze expliciet getoetst op haalbaarheid, uitvoerbaarheid en benodigde randvoorwaarden. De vraag is daarbij niet alleen wat wenselijk is, maar ook wat realistisch is gegeven de beschikbare ruimte, infrastructuur, regelgeving en uitvoeringscapaciteit.

Daarnaast worden de randvoorwaarden voor realisatie uitgewerkt. Hierbij kan worden gedacht aan investeringen in infrastructuur, provinciale en landelijke medewerking, vergunningverlening, financiering en andere voorwaarden die bepalend zijn voor het behalen van de doelen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de bestuurlijke wens om niet alleen ambities vast te leggen, maar ook de wederkerige afspraken die nodig zijn om deze waar te maken.

Resultaat fase 4: Conceptset energieafspraken voor de regio met een lokale weerslag
In deze fase is het van belang dat de individuele partners van de REA in de interne organisaties een zorgvuldig proces doorlopen om draagvlak te verkrijgen voor die conceptset energieafspraken.

3.7 Fase 5 – Opstellen en vaststellen van het Regionaal Energieakkoord

In de laatste fase worden de opbrengsten uit de voorgaande stappen samengebracht in een nieuw Regionaal Energieakkoord.

Binnen de deelnemende organisaties vindt bestuurlijke besluitvorming plaats. Ook wordt uitgewerkt hoe de afspraken worden verankerd in lokaal beleid, hoe voortgang wordt gemonitord en op welke wijze periodieke herijking plaatsvindt. Daarmee voorkomen we dat het akkoord een momentopname wordt en ontstaat een adaptieve aanpak waarin nieuwe inzichten en ontwikkelingen kunnen worden verwerkt. Dit sluit aan bij de wens uit de evaluatie om toe te groeien naar een samenwerking waarin partijen niet alleen

gezamenlijke ambities formuleren, maar ook gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor de uitvoering daarvan.

Resultaat fase 5: Nieuw Regionaal Energieakkoord
Dit akkoord bevat niet alleen de regionale ambitie voor het energiesysteem richting 2050, maar ook de concrete doelstellingen voor 2032, 2040 en 2050, de bijdragen van de betrokken partijen, afspraken over samenwerking en monitoring en de randvoorwaarden voor uitvoering.

4 Governance, besluitvorming en organisatie

4.1 Vaststelling startnotitie

De actualisatie van het Regionaal Energieakkoord (REA) raakt direct aan bestuurlijke keuzes over het energiesysteem, ruimtelijke ordening, participatie en de toekomstige inzet van gemeenten en andere partners. Om die reden is als onderdeel van de besluitvorming van de startnotitie, na instemming van de commissie DEG en het DB van Holland Rijnland, voorzien in een zienswsijzeprocedure voor volksvertegenwoordigende organen van de publieke partijen.

Met de zienswijzeprocedure van de startnotitie wordt nog niet vooruitgelopen op de inhoudelijke uitkomsten van het proces. Colleges en volksvertegenwoordigende organen spreken hiermee wel uit dat zij instemmen met de voorgestelde aanpak, uitgangspunten, de fasering, de rol van participatie en de wijze waarop wordt toegewerkt naar nieuwe regionale energieafspraken.

Deze betrokkenheid van volksvertegenwoordigers vooraf is van belang omdat het proces voorziet in regionale en lokale participatie, bestuurlijke ateliers en de ontwikkeling van inhoudelijke producten zoals een regionaal energiebeeld, gebiedsuitwerking en energieafspraken. De uitkomsten daarvan kunnen uiteindelijk gevolgen hebben voor lokaal, provinciaal en waterschaps beleid, ruimtelijke keuzes en de inzet van gemeenten. Commitment vooraf op het proces en de werkwijze biedt transparantie over de status van de tussenproducten én de bereidheid van partijen om de opbrengsten van het traject daadwerkelijk mee te nemen in de uiteindelijke besluitvorming over het REA.

4.2 Governance en organisatie actualisatieproces

Voor de actualisatie wordt aangesloten bij de bestaande governance, zoals die geldt voor het Energieprogramma Holland Rijnland. Het betreft een gelijkwaardige samenwerking tussen de dertien gemeenten van Holland Rijnland, de Provincie Zuid-Holland, Hoogheemraadschap van Rijnland en netbeheerder Liander. Deze partijen worden gedurende het gehele proces betrokken bij de ontwikkeling van het energiebeeld, de gebiedsuitwerking, de participatie en de energieafspraken.

De commissie Duurzaamheid, Energie en Groen (DEG), inclusief deelnemers vanuit de provincie, waterschappen en Liander namens de netbeheerders, vervult gedurende het proces de rol van bestuurlijk opdrachtgever. De voorzitter van de commissie DEG treedt daarbij op als bestuurlijk trekker en is eerste aanspreekpunt voor bestuurders, het DB van Holland Rijnland, colleges en externe partners. Waar het REA andere sectoren raakt, zoals Gebouwde Omgeving, Mobiliteit, Economie en Bedrijvigheid, etc, zoeken we actief afstemming met de andere bestuurlijke commissies van Holland Rijnland. Hierdoor kunnen de gevolgen van keuzes binnen het energiesysteem tijdig worden verbonden aan andere regionale ambities. We faciliteren vanuit Energie een goede overdracht, ondersteunen en monitoren, maar zijn voor de uitvoering uiteindelijk niet de (blijvende) trekker.

De commissie DEG vormt steeds het centrale bestuurlijke afwegings- en reflectiemoment binnen het proces als basis voor verdere ontwikkeling en/of gerichte betrokkenheid van colleges of volksvertegenwoordigers. De bestuurlijke ateliers worden ingezet om voorafgaand op de DEG richting op te halen, discussies te voeren over dilemma's en bestuurlijke keuzes voor te bereiden.

De deelnemende partijen worden ambtelijk op verschillende manieren betrokken. Enerzijds via ambtelijke ateliers (voorbereiding van bestuurlijke ateliers). Anderzijds ook voor gerichte inhoudelijke werkgroep(en) die zich richten op (tussen) producten zoals beschreven in hoofdstuk 3: het energiebeeld, de

gebiedsuitwerking, participatie en energieafspraken. De werkgroepen bestaan uit vertegenwoordigers van (een selectie van) gemeenten, Provincie Zuid-Holland, de waterschappen en Liander. Afvaardiging van partijen is hierbij niet beperkt tot het beleidsveld energie, maar ook is afvaardiging vanuit bredere domeinen wenselijk en mogelijk (bijvoorbeeld ruimtelijke strategen). Tevens is voor de ontwikkeling van de benodigde (tussen)resultaten naar verwachting inzet nodig van specialistische expertise op het gebied van energie, data-analyse, GIS, systeemontwikkeling, ruimtelijk ontwerp en participatie.

Het regionale programmateam Energie is verantwoordelijk voor de dagelijkse coördinatie van het traject. Het programmateam organiseert de noodzakelijke analyses, begeleidt de werkgroepen, organiseert ambtelijke en bestuurlijke ateliers hierin worden de ambtelijke vertegenwoordigers van de deelnemende partijen betrokken om input te leveren en mee te denken en werken. Daarnaast bereidt het regionale programmateam de bestuurlijke besluitvorming voor.

De actualisatie vraagt actieve inzet van alle deelnemende partijen. Van alle partijen wordt verwacht dat zij gedurende het proces capaciteit beschikbaar stellen voor inhoudelijke voorbereiding, deelname aan ateliers, interne afstemming en bestuurlijke voorbereiding. De kwaliteit van de tussenproducten en de bestuurlijke haalbaarheid van het eindresultaat zijn afhankelijk van voldoende inzet en betrokkenheid gedurende het hele traject. Deze zal nadrukkelijk breder strekken dan alleen het beleidsveld energie, maar naar verwachting ook gericht inzet vanuit wonen, ruimte, mobiliteit en economie.

De provincie Zuid-Holland werkt de komende periode voor haar gehele grondgebied actief aan tal van aan de REA gerelateerde dossiers (ruimtelijk arrangement RIJK-PZH, Programma energiehoofdstructuur, Interbestuurlijke werkwijze, modulaire herziening toekomstige energiemix, actualisatie Toekomstbeeld energiesysteem 2050, PMIEK 4.0 – zie ook bijlage E). De provincie Zuid-Holland is partner in de REA van regio Holland Rijnland. Dat betekent dat de energieafspraken en achterliggende REA, na akkoord door alle partijen, kunnen dienen als input voor de provinciale trajecten zoals opgenomen in bijlage E. Deze input wordt door de provincie meegewogen binnen de kaders van de eigen trajecten.

4.3 Besluitvorming per fase

De governance is, passend bij de procesaanpak, zo ingericht dat tussenproducten stap voor stap worden ontwikkeld, bestuurlijk worden getoetst en waar nodig worden besproken op andere regionale tafels.

Per (tussen)resultaat wordt de cyclus van voorbereiden – toetsen – besluiten doorlopen. Ambtelijke werkgroepen ontwikkelen de tussenproducten, ateliers worden benut voor reflectie en toetsing, de commissie DEG vervult de rol van bestuurlijk opdrachtgever en colleges en volksvertegenwoordigers nemen de formele besluiten over proces en eindresultaat.

Bestuurlijk ijkmoment	Wat ligt voor?	Voorbereiding tussen ijkmomenten	Behandeling in DEG en andere commissies	Vervolg richting colleges en raden
September 2026 **Start**	Startnotitie actualisatie Regionaal Energieakkoord, inclusief proces, governance, participatieaanpak en uitgangspunten.	Voorbereiding door programmateam Energie en werkgroep actualisatie, met betrokkenheid van de kernpartners.	DEG bespreekt de startnotitie als bestuurlijk startpunt van de actualisatie. Indien gewenst worden relevante onderdelen ook gedeeld met de andere commissies ter informatie vanwege de samenhang met wonen, ruimte, mobiliteit en economie.	Na behandeling in DEG volgt een zienswijzeprocedure voor de volksvertegenwoordigende organen van de partners via vaststelling in het DB van RHR. De zienswijzen worden verwerkt en een definitieve gedragen versie wordt vastgesteld door DB en AB van HRL. Daarmee wordt ingestemd met proces, fasering, participatie en bereidheid om de uitkomsten van het traject mee te wegen bij het REA.
Februari 2027 **Fase 1a**	Energiebeeld Holland Rijnland 2030-2040-2050 als gezamenlijk inhoudelijk vertrekpunt voor de vervolgstappen.	Data-analyse, ambtelijke werksessies met betrokkenheid en/of input vanuit het energiedomein en bredere sectoren en ruimtelijk domein vanuit gemeenten, Provincie Zuid-Holland, Hoogheemraadschap van Rijnland, Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Liander. Analyse van vraag, aanbod, infrastructuur, warmte, ruimte, wonen, economie en mobiliteit.	DEG bespreekt en bekrachtigt het energiebeeld als richtinggevend feitenkader. Op hetzelfde ijkmoment worden de tafels Maatschappij & Wonen, Ruimte, Mobiliteit en Economie betrokken om de samenhang met hun opgaven te toetsen.	Na dit ijkpunt kan het energiebeeld worden benut als basis voor de gebiedsuitwerking. Colleges en raden worden hierover geïnformeerd via de reguliere lijnen.
Fase 1b	Spelregels realisatiekracht	Voorbereiding door programmateam van aantal bouwstenen en elementen spelregels. Gerichte betrokkenheid ambtelijk vanuit partijen.	DEG geeft reactie op advies van programmateam als basis voor verdere uitwerking in Fase 4	Informeren Colleges en zo nodig raden over uitkomst.

Juni 2027 **Fase 2**	Regionale energiepuzzel: eerste ruimtelijke vertaling van het energiebeeld naar gebieden, systeemonderdelen en afhankelijkheden.	Gebiedsateliers, ruimtelijke analyse, GIS/data-uitwerking en ontwerpende werksessies met gemeenten en kernpartners. In beeld brengen wat waar kan landen: opwek, warmte, infrastructuur, opslag, onderstations en andere systeemonderdelen. Met ambtelijke inzet vanuit alle partners met focus op het energie en ruimte.	DEG bespreekt de regionale energiepuzzel en geeft richting voor verdere uitwerking en participatie. De tafels Maatschappij & Wonen, Ruimte, Mobiliteit en Economie worden gelijktijdig benut voor toetsing van de ruimtelijke en sectorale consequenties.	Na dit ijkpunt wordt de energiepuzzel benut voor regionale en lokale participatie. Gemeenten bereiden waar nodig lokale participatie en interne afstemming voor, passend bij de regionale planning.
Juni 2027 **Fase 3**	Participatieverslag, ontwerpprincipes en conceptset energieafspraken met lokale weerslag.	Regionale participatie, lokale participatietrajecten, bestuurlijk atelier, ambtelijke uitwerking van doelen, bijdragen, randvoorwaarden, monitoring en onderlinge aanspreekbaarheid. Interne afstemming bij gemeenten en kernpartners start uiterlijk in deze fase. In de regionale participatie worden sec partijen betrokkenen die actief zijn op regionale schaal (koepels van energie coöperaties, natuur en milieupartijen, koepels van inwoners en ondernemers etc ntb). Voor de participatie op gemeentelijk niveau komt de regio met handreikingen voor de participatievraag/ vragen en mogelijk proces. De organisatie van de lokale participatie ligt primair bij gemeenten.	DEG bespreekt de participatieopbrengsten en de concept energieafspraken.	Na dit ijkpunt start of intensiveert de formele voorbereiding binnen colleges en organisaties. Gemeenten bepalen welke onderdelen lokaal bestuurlijk of politiek moeten worden besproken voorafgaand aan de vaststelling van het REA.
December 2027 **Fase 4**	Concept regionale energieafspraken met een lokale weerslag.	Voorbereiden en opstellen energieafspraken met benutting van ambtelijke werkateliers voor alle betrokken kernpartners.	De andere commissies worden geïnformeerd of betrokken in de concept energieafspraken voor samenhang met hun beleidsvelden.	In deze fase doorlopen partners van de REA in de interne organisaties een zorgvuldig proces om draagvlak te verkrijgen voor de conceptset energieafspraken.

Februari 2028 Fase 5	Verwerking van de energieafspraken in het Definitief Regionaal Energieakkoord, inclusief ambities, doelstellingen, energieafspraken, bijdragen, randvoorwaarden, monitoring en governance voor uitvoering.	Opstellen van de REA met verwerking van alle voornoemde stappen. Primaat bij regio en werkgroep. Verwerking van bestuurlijke reacties, afronding van afspraken met kernpartners en voorbereiding van stukken voor DEG, colleges en raden.	DEG bespreekt het definitieve REA als bestuurlijk eindproduct van de actualisatie. De andere commissies worden geïnformeerd of betrokken voor samenhang met hun beleidsvelden.	Na behandeling in DEG volgt vaststelling door colleges en volksvertegenwoordigende organen (Raden, PS, Abs/VVs) en vaststelling door Liander. Op basis daarvan vindt verankering plaats in beleid (omgevingsvisies, -programma's, -plannen en uitvoeringsprogramma's) en investeringsplannen of op andere relevante wijzen. Dat gebeurt bij decentrale overheden en netbeheerder(s).
Vanaf eind 2027	Doorwerking van het REA in beleid, uitvoering, programmering en investeringsagenda's. En regionaal in energieprogramma en actieagenda.	Gemeenten en kernpartners vertalen afspraken naar eigen instrumenten en uitvoering. De governance voor uitvoering wordt uitgewerkt in het REA zelf. Liander verwerkt uitkomsten in haar investeringsplan	Periodieke voortgangsbespreking in DEG. Waar de uitvoering raakt aan wonen, ruimte, mobiliteit en economie worden de betreffende tafels betrokken.	Besluitvorming over verankering en uitvoering vindt plaats via de eigen bevoegdheden van gemeenten en partners. Monitoring en periodieke herijking worden onderdeel van de REA-governance.

4.4 Verankering en governance uitvoering REA

Het REA vormt na vaststelling het bestuurlijke kader voor de regionale samenwerking aan het energiesysteem. Het akkoord bevat regionale ambities, doelstellingen, energieafspraken, bijdragen van partijen, randvoorwaarden voor uitvoering en afspraken over monitoring en evaluatie.

Om de afspraken daadwerkelijk effect te laten hebben is verankering in de eigen beleids- en uitvoeringsinstrumenten van de deelnemende partijen noodzakelijk. Voor gemeenten betekent dit dat uitwerkingen van het REA waar nodig worden opgenomen in Omgevingsvisies, Omgevingsprogramma's en Omgevingsplannen. Deze verankering vormt uiteindelijk de basis voor verdere planvorming, investeringsbeslissingen en vergunningverlening ten aanzien van onderdelen van het energiesysteem.

Ook Provincie Zuid-Holland, Hoogheemraadschap van Rijnland, Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Liander zullen de uitkomsten van het REA vertalen naar hun eigen beleidskaders, programmering en investeringsagenda's.

De governance voor de uitvoering van het REA wordt als onderdeel van het REA zelf nader uitgewerkt. Daarbij wordt aandacht besteed aan:

- rollen en verantwoordelijkheden van partijen;
- monitoring van voortgang en doelbereik;
- bestuurlijke bespreking van voortgang;
- actualisatie van energieafspraken;
- onderlinge aanspreekbaarheid op bijdragen aan de gezamenlijke opgave.

Hiermee voorkomen we dat het REA uitsluitend een bestuurlijk akkoord is. De uitvoering en periodieke actualisatie worden daarmee onderdeel van een structurele regionale samenwerking rond het energiesysteem.

Bijlagen

A Managementsamenvatting evaluatie regionaal energiebeleid

Een regio op een kantelpunt
De regio Holland Rijnland heeft de afgelopen jaren met het Energieakkoord (2017) en de RES 1.0 (2021) een belangrijke basis gelegd voor samenwerking in de energietransitie. Dit heeft gezorgd voor gezamenlijke ambities, bewustwording en eerste stappen in de uitvoering. De inzet heeft ook geleid tot resultaat. De doelen die in het Energieakkoord zijn gesteld voor 2025 zijn behaald. Tegelijkertijd blijft de realisatie van opwek achter. De doelen voor 2030 (RES) – en daarmee het perspectief richting 2050 – zijn momenteel niet in beeld, met een zeer beperkte projectpijplijn (circa 0,08 TWh). Dit maakt de opgave urgenter en explicieter dan in de eerdere fase.

Deze evaluatie laat zien dat de energietransitie inmiddels een andere fase is ingegaan.

De opgave is groter en concreter dan gedacht
Het Toekomstbeeld Energiesysteem (2024) maakt zichtbaar wat de ambities daadwerkelijk betekenen wanneer deze worden doorgerekend naar het volledige energiesysteem. Waar de RES nog uitging van circa 4 PJ aan opwek en besparing richting 2030, laat het toekomstbeeld zien dat de opgave richting 2050 groeit naar een energiesysteem van circa 27 PJ, waarvan ongeveer 21 PJ duurzaam in de regio moet worden opgewekt. Dit gekoppeld aan de ambitie om 80% van de in 2050 benodigde energie in de regio op te wekken.

Deze schaalvergroting wordt verder versterkt door ontwikkelingen in wonen en economie, met een groei van tienduizenden woningen en een sterk toenemende elektriciteitsvraag. Dit vertaalt zich onder meer in een veel grotere opgave voor duurzame opwek, waaronder een orde van grootte van circa 160 windturbines, en een ingrijpende uitbreiding van energie-infrastructuur en warmtesystemen.

De energietransitie ontwikkelt zich daarmee van een opgave met gefaseerde doelen naar een systeemvraagstuk waarin vraag, aanbod, infrastructuur en ruimte onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. De haalbaarheid wordt steeds minder bepaald door ambities op papier, en steeds meer door de vraag of de benodigde opwek, netten en ruimte fysiek inpasbaar en uitvoerbaar zijn.
Dit plaatst de huidige ambitie in een nieuw perspectief: wat richtinggevend was in de eerste fase, krijgt in de praktijk een concretere en zichtbaardere betekenis in termen van ruimte, infrastructuur en uitvoerbaarheid.

Samenwerking en sturing in een veranderende opgave
De ontwikkeling van de opgave heeft ook gevolgen voor de wijze van samenwerking in de regio. Uit de evaluatie blijkt dat de regionale samenwerking de afgelopen jaren een belangrijke rol heeft gespeeld in het agenderen van de energietransitie, het delen van kennis en het ontwikkelen van gezamenlijke uitgangspunten.

Tegelijkertijd wordt zichtbaar dat de aard van de opgave is veranderd. Waar samenwerking in de eerste fase vooral gericht was op het formuleren van ambities en het verkennen van mogelijkheden, komt in de huidige fase de nadruk te liggen op uitvoering, verdeling en concrete keuzes.

Daarbij spelen meerdere factoren een rol. Gemeenten verschillen in ruimtelijke mogelijkheden, lokale prioriteiten en bestuurlijke context. De regionale afspraken hebben bovendien een overwegend niet-bindend karakter, waardoor de doorwerking in de praktijk afhankelijk blijft van lokale afwegingen. In de bestuurlijke interviews wordt aangegeven dat dit ruimte biedt, maar ook kan leiden tot verschillen in tempo, aanpak en bijdragen.

Daarnaast neemt de onderlinge afhankelijkheid toe naarmate de opgave concreter wordt. Keuzes over opwek, warmte en infrastructuur hebben in toenemende mate effecten die de grenzen van individuele gemeenten overstijgen. Dit maakt dat de relatie tussen regionale afstemming en lokale uitvoering complexer wordt. Daarmee ontstaat de vraag in hoeverre de huidige werkwijze aansluit bij de aard en omvang van de opgave in deze fase.

De respons op de enquête, die ambtelijk is uitgezet, bevestigt dit beeld en laat zien dat behoefte bestaat aan meer duidelijkheid over bijdragen, verantwoordelijkheden en de doorwerking van regionale afspraken. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat scherpere afspraken alleen effectief zijn wanneer zij aansluiten op lokale uitvoerbaarheid, bestuurlijke legitimiteit en beschikbare capaciteit.

De evaluatie maakt zichtbaar dat niet alleen de omvang, maar ook de aard van de opgave is veranderd.

Inzichten voor volgende fase
De evaluatie laat zien dat de regio op een kantelpunt staat. De samenwerking heeft geleid tot gezamenlijke ambities, kennisontwikkeling en belangrijke resultaten. Tegelijkertijd maken de beperkte voortgang op opwek, de groeiende omvang van de systeemopgave en de toenemende onderlinge afhankelijkheid zichtbaar dat de huidige aanpak onder druk komt te staan.

De volgende fase vraagt daarom om expliciete keuzes op drie samenhangende onderwerpen.

1. Van energiedoelen naar een energiesysteem
De regionale samenwerking begon vanuit concrete opgaven rond energiebesparing, duurzame opwek en warmte. Inmiddels wordt duidelijk dat deze onderwerpen niet meer los van elkaar kunnen worden beschouwd. Netcapaciteit, warmte, ruimte, economie, woningbouw en energiegebruik beïnvloeden elkaar in toenemende mate. De vraag is niet zozeer wat de regio nog meer wil doen, maar welke rol de regio wil vervullen in de ontwikkeling van het energiesysteem als geheel.

2. Van richtinggevende ambitie naar onderbouwde keuzes
De ambities uit het Energieakkoord en de RES hebben richting gegeven aan de samenwerking. Het Toekomstbeeld Energiesysteem maakt echter zichtbaar dat de gevolgen van deze ambities groter zijn dan eerder inzichtelijk was. Tegelijkertijd zijn de doelen voor 2030 momenteel niet in beeld. De volgende fase vraagt daarom niet alleen om het herbevestigen van ambities, maar om een expliciete afweging van wat haalbaar, wenselijk en uitvoerbaar is richting 2050.

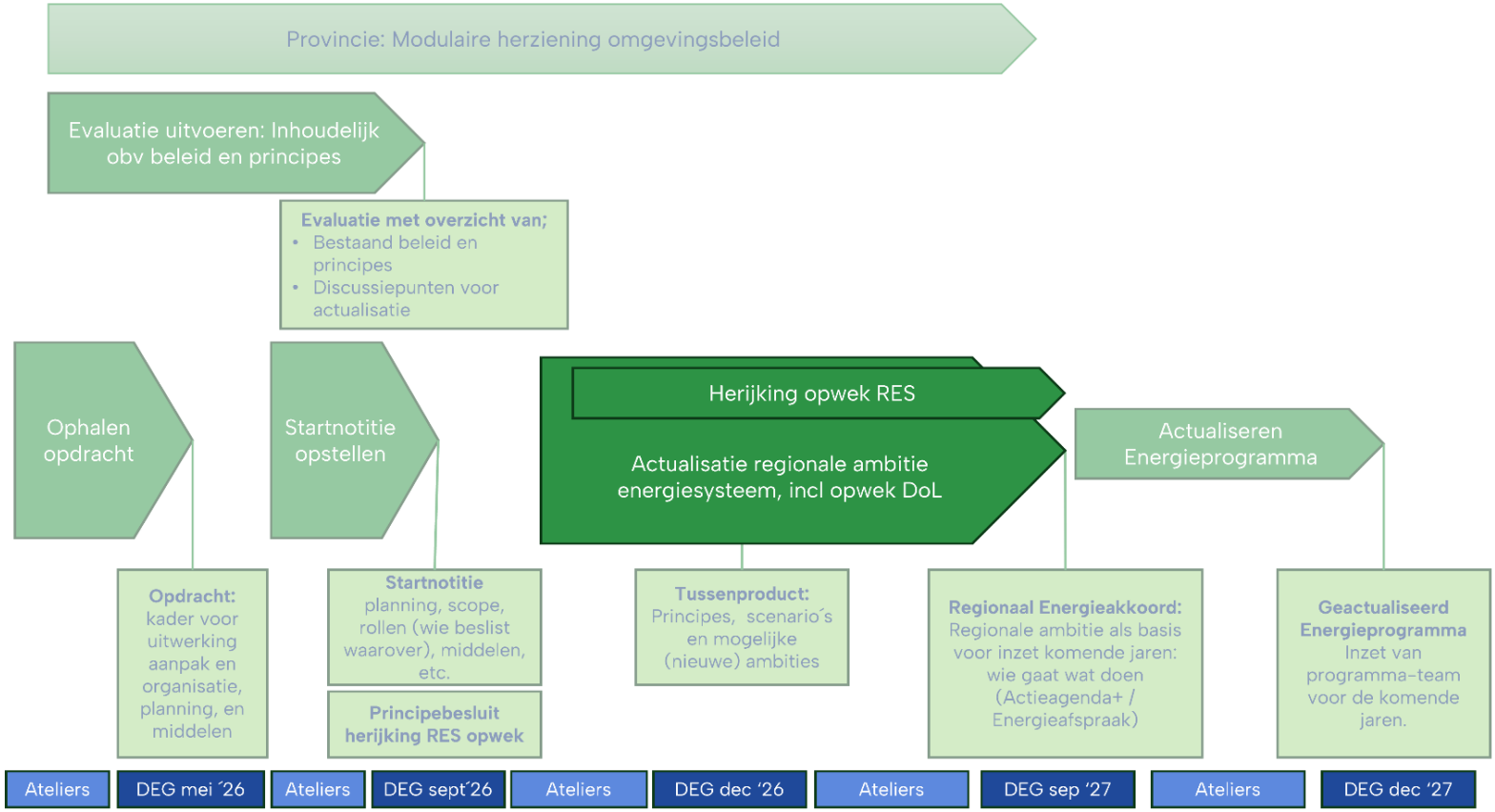
3. Van gezamenlijke inspanning naar gezamenlijke verantwoordelijkheid
De huidige samenwerking is in belangrijke mate gebaseerd op gezamenlijke ambities, vrijwilligheid en inspanningsverplichtingen. Dat heeft goed gewerkt in een fase waarin agendering, kennisontwikkeling en beleidsvorming centraal stonden. Naarmate de opgave concreter wordt en keuzes van één partij steeds vaker gevolgen hebben voor andere partijen, groeit de behoefte aan duidelijkheid over rollen, bijdragen, aanspreekbaarheid en bestuurlijke binding. De vraag is niet óf regionale samenwerking nodig blijft, maar welke vorm van samenwerking past bij een opgave die minder vrijblijvend wordt.

Tot slot

De centrale conclusie is dat de regio niet voor een keuze staat over de energietransitie zelf, maar over de manier waarop zij de volgende fase van die energietransitie wil organiseren. De keuzes over scope, ambitie en samenwerking bepalen in belangrijke mate of de regio erin slaagt de stap te zetten van gezamenlijke ambities naar gezamenlijke realisatie.

B Overkoepelend proces actualisatie

In onderstaand figuur is de planning opgenomen zoals is vastgesteld in de verstrekking van de opdracht voor de actualisatie in de commissie DEG van Regio Holland Rijnland in de vergadering van 27 mei 2026. Op pagina 9 is een nadere uitwerking van die planning opgenomen gekoppeld aan het proces van deze startnotitie.

C Relatie tot andere ambities, doelen en processen

De actualisatie heeft raakvlakken een veelvoud aan verschillende ambitie-, beleids- en visietrajecten. Hier wordt zo goed mogelijk mee afgestemd. Onderstaand een overzicht van de huidige inzichten.

Energie(beleid)	
Lokaal	• Lokale energiestrategieën (LES) • Ruimtelijk beleid • Warmteprogramma's • …
Regionaal	• RES 1.0 • Toekomstbeeld Energiesysteem 2050 • Actieagenda Energiesysteem en Netcongestie • Toekomstbeeld & spelregels warmte • …
Provinciaal	• Provinciale omgevingsvisie • Toekomstbeeld energiesysteem Zuid-Holland 2050 • Toekomst energieopwekking na 2030 in Zuid-Holland • Provinciale energiesysteem studies • pMIEK • …
Nationaal	• Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) – Actualisatie • Landelijke Interbestuurlijke Werkwijze Energiesysteem (IBW) – werkwijze rond energiebeelden en energieafspraken • nMIEK
Netbeheerder	• Investeringsplannen • …

Sectoraal beleid	
Mobiliteit	• Gemeentelijke mobiliteitsprogramma's • Regionaal duurzame mobiliteit • …
Wonen	• Gemeentelijke woningbouwprogramma's • Regionaal convenant netbewust bouwen • …
Economie	• Regionaal Koersdocument Economie • …
Ruimte	• Regionaal omgevingsbeleid • …

D Risico's

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de kansen en bedreigingen rond de actualisatie.
De bedreigingen en kansen worden nader toegelicht in de tekst volgende op de tabel.

Bedreigingen	Strategie en beheersmaatregelen
1. Spanningsveld ambitie - realiteit	
a. Te hoge of juist te lage ambitie	**Verminderen**. De ambitie wordt vooraf getoetst op haalbaarheid (capaciteit, middelen en risico's) en periodiek geëvalueerd en waar nodig bijgesteld op basis van voortgang en gewijzigde omstandigheden.
b. Spanning landelijke ambities en regionale haalbaarheid	**Verminderen, accepteren**. Landelijke ambities worden vooraf getoetst op regionale uitvoerbaarheid. Door structurele afstemming, ruimte voor regionaal maatwerk en periodieke herijking worden verschillen tussen landelijke doelstellingen en regionale mogelijkheden tijdig gesignaleerd en waar nodig bijgesteld in vervolgafspraken.
c. 'Geen getal' = 'geen ambitie'	**Verminderen**. Introductie van gekwantificeerde doelstellingen en bijdragen per partij.
2. Bestuurlijke en politieke kwetsbaarheid	
a. Wisseling bestuurders kan leiden tot bestuurlijke kwetsbaarheid	**Verminderen, overdragen.** Nieuwe bestuurders goed meenemen in het proces van de actualisatie. Overdrachtsdocument. Ieder communicatiemoment stuk proces en achtergrond meegeven.
b. Actualisatie kan leiden tot onenigheid binnen de regio	**Verminderen**. Ook agenderen tijdens 'informelere' overleggen als bestuurlijk atelier. Wellicht zelfs tijdens kennismakingsronde nieuw DB-lid / bestuurder. Voldoende **tijd** voor faciliteren van 'het goede gesprek' tussen de bestuurders.
3. Uitstel en verlamming	
a. Over-analyseren, te veel nuanceren of compliceren, of angst voor scherpe keuzes kan leiden tot uitstel	**Verminderen**. Resultaatgerichte en praktische aanpak. Regelmatige communicatie over tussen-resultaten, besluitvorming over tussenproducten in DEG en actieve en transparante communicatie tussen de kernpartners in DEG en hun bestuurlijke achterbannen. De juiste hoeveelheid informatie aanleveren om keuze te kunnen maken; niet te veel, niet te weinig.
b. Verlamming wanneer spanning of weerstand ontstaat	**Verminderen**. Door heldere besluitvormingsafspraken, duidelijk mandaat en periodieke bestuurlijke afstemming worden spanningen en weerstand tijdig geadresseerd, zodat besluitvorming en uitvoering niet stagneren
4. Procesmatige risico's	
a. Planning blijkt te ambitieus	**Verminderen, accepteren.** De bestuurlijke wens is gericht op toekomstgerichte uitvoering van het energiesysteem. Het proces om te komen tot de REA is daar cruciaal voor. De inzet is om de beoogde planning waar te maken, waarbij duidelijk is dat deze ambitieus is. Als meer tijd nodig blijkt (bijvoorbeeld in verband met capaciteitsissues, bestuurlijke complexiteit) dan kan de in overleg (DEG) planning worden aangepast: De kwaliteit van het inhoudelijk resultaat en bijbehorende samenwerking en vertrouwen gaat boven snelheid.
b. Dossier raakt 'naast de lijn' door onduidelijke aansturing of onvoldoende commitment op vervolgstappen.	**Verminderen**. Helderheid aanbrengen in rollen en verantwoordelijkheden (aansturing). Commitment wordt aan de voorkant geborgd via vaststelling startnotitie, het zorgvuldig doorlopen van het geschetste proces en gefaseerde besluitvorming.
c. Onduidelijkheid over wat de actualisatie oplevert en oplegt	**Verminderen**. Helder verwachtingsmanagement naar zowel ambtenaren als bestuurders. Consistente communicatie in wat de actualisatie oplevert, wat daarvoor nodig is en wat dit betekent voor de verschillende betrokkenen.
5. Onvoldoende risicobereidheid	
a. Een te defensieve houding kan leiden tot terugvallen op fossiel/kernenergie, of uitvoering zonder echte doorwerking.	**Verminderen**. Aanmoedigen om bedreigingen en kansen zorgvuldig tegen elkaar af te wegen en te besluiten over de mate van risicobereidheid.
b. Risico's die pas op tafel komen wanneer het tegenzit, in plaats van vooraf.	**Verminderen, accepteren**. Anticiperen op mogelijke risico's, gesprekken met verschillende betrokkenen vanuit verschillende perspectieven. Inrichten goede feedbackloops voor identificatie en reactie op bedreigingen.

1. **Kans: Verbreding van scope en integraliteit**

De actualisatie van het regionale ambitie en het energieprogramma maakt het mogelijk om de scope hiervan te verbreden, en meer integraliteit in te bouwen. In plaats van te focussen op de RES-doelstellingen over enkel de opwek van elektriciteit, kan worden gekeken naar het volledige energiesysteem (elektra, maar ook warmte, opslag, energiedelen en vraagsturing). Zo is er meer aandacht voor warmte, batterijen en opslag als volwaardige onderdelen van het energiesysteem. Ook kan het verbreden van de focus bijdragen aan een betere balans tussen opwek (van wind en zon) en opslag (batterijen), waarbij netcongestie expliciet als thema kan worden meegenomen.
Daarnaast biedt dit de mogelijkheid om vitale systemen, zoals infrastructuur en industrie, meer te betrekken. Dit kan bijdragen aan een integraal energiesysteem dat de samenhang tussen de verschillende beleidsvelden reflecteert.

2. **Kans: Meer realisme én toekomstgerichtheid**

Naast verbreding van scope biedt actualisatie ook de kans om de ambities realistischer te maken. Dit op basis van beschikbare (nieuwe) kennis, actuele uitvoeringscapaciteit en systeemgrenzen. Op deze manier is er meer aandacht voor uitvoerbaarheid en fasering, niet alleen voor eindbeelden. De koppeling kan worden gemaakt met de 2050-horizon inclusief landelijke trends (bijvoorbeeld wind op zee), wat de ambities toekomstgerichter kan maken.

3. **Kans: Robuuster en veerkrachtiger energiesysteem**

De actualisatie kan worden benut als moment om weerbaarheid en veerkracht expliciet aandacht te geven in Holland Rijnland, en het systeem minder kwetsbaar te maken. Onderdeel hiervan zijn fysieke weerbaarheid (redundantie en spreiding), procesmatige en organisatorische (leervermogen en aanpassingsvermogen) en gedrag (realistische verwachtingen en acceptatie).

4. **Kans: Versterken van draagvlak en eigenaarschap**

Niet alleen het geactualiseerde energieprogramma, maar vooral ook het proces van het gezamenlijk komen tot een actualisatie kan draagvlak en eigenaarschap voor de regionale ambities versterken. Wel is het voor eigenaarschap cruciaal dat duidelijke afspraken worden gemaakt over wie wat doet (rollen, verantwoordelijkheden, commitment).
Zo is er ruimte om meer aandacht in te bouwen voor lokaal eigendom en regionale meerwaarde. Daarnaast is de actualisatie een goede gelegenheid om ook maatschappelijk draagvlak te vergroten en te focussen op betere verbinding met bedrijven, onderwijs en kennisinstellingen.

5. **Kans: Verbeterde communicatie en training**

Als laatste biedt de actualisatie hernieuwde aandacht voor de energietransitie in de regio Holland Rijnland, met een integralere en positievere framing. Er ontstaat ruimte om meer te focussen op keuzes, handelingsperspectieven en kansen, en minder op tekorten en problemen. Belangrijk hierin is dat het op heldere wijze en niet te technisch wordt gecommuniceerd.

6. **Bedreiging: Spanningsveld tussen ambitie-realiteit**

Een belangrijke potentiële bedreiging is het spanningsveld dat ontstaat tussen het stellen van een ambitie die tegelijkertijd geworteld is in de realiteit. Een te hoge ambitie kan leiden tot onuitvoerbare doelstellingen en daarmee verlies aan geloofwaardigheid. Daarentegen kan te weinig ambitie een verlies van richting en gevoel ‘dat we er niet komen’ tot gevolg hebben.
Wanneer een ambitie zonder meetbaar getal wordt gesteld bestaat het risico dat dit wordt ervaren als ‘geen ambitie’.

Daarnaast kan het zijn dat spanning ontstaat tussen landelijke ambities en wet- en regelgeving, en regionale haalbaarheid hiervan. De landelijke ambities zijn volop in ontwikkeling, wat het complex maakt om hierop in te spelen.

7. **Bedreiging: Bestuurlijke en politieke kwetsbaarheid**

In de afgelopen maanden zijn vele bestuurders gewisseld, wat dit een relatief kwetsbaar moment maakt om te actualiseren. Dit kan leiden tot vertraging aangezien nieuwe bestuurders mogelijk tijd nodig hebben zich in het onderwerp te verdiepen. Ook kan de wisseling discussies heropenen of leiden tot verminderde bestuurlijke drive.
Politiek gezien zou een actualisatie kunnen leiden tot onenigheid binnen de regio, zoals eerder gebeurde bij de RES 1.0.

8. **Bedreiging: Uitstel en verlamming**

Het is een mogelijk risico dat de uitvoering van de actualisatie wordt uitgesteld. Dit zou kunnen ontstaan doordat te lang wordt geanalyseerd, te veel wordt genuanceerd of juist gecompliceerd, of de angst om scherpe keuzes te maken. Daarnaast zouden 'fight-flight-freeze'-reacties kunnen ontstaan bij spanning of weerstand, met gevolgen van dien.

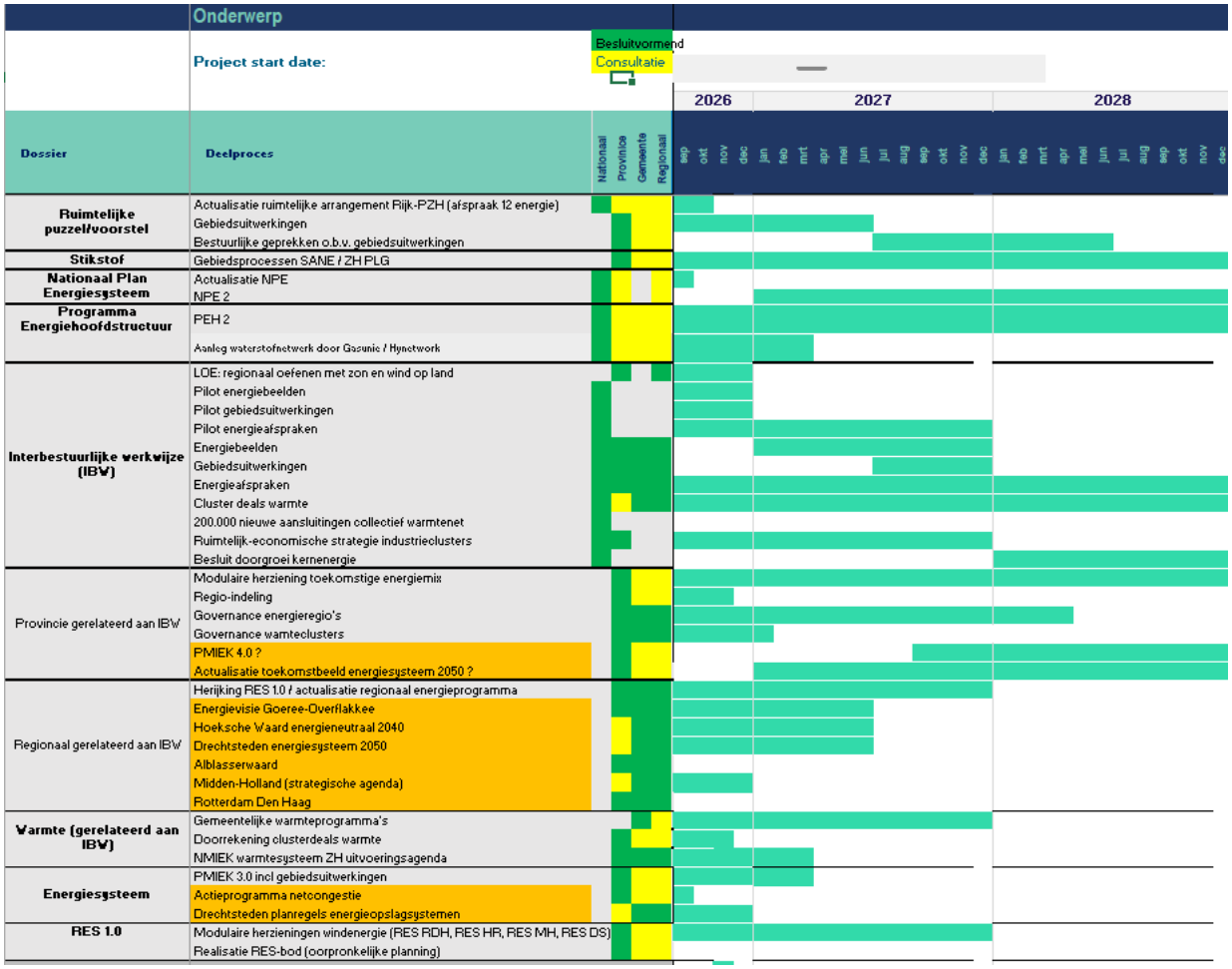
9. **Bedreiging: Procesmatige risico's**

De vierde bedreiging raakt aan een aantal procesmatige risico's. De belangrijkste daarbij is planning. Dit vraagt om commitment, inzet en benodigde prioriteit en flexibiliteit van partners. Het dossier actualisatie kan 'naast de lijn' geraken door gebrek aan duidelijke aansturing en onvoldoende commitment op vervolgstappen. Een ander belangrijk aandachtspunt is dat er onduidelijkheid zou kunnen ontstaan over wat de actualisatie oplevert en aan de partijen oplegt.

10. **Bedreiging: Onvoldoende risicobereidheid**

Als laatste is onvoldoende risicobereidheid geïdentificeerd als bedreiging voor de actualisatie. Een te defensieve houding zou kunnen leiden tot het terugvallen op fossiele brandstoffen of kernenergie als uitwijk. Een andere mogelijkheid is dat de actualisatie wel wordt uitgevoerd, maar zonder echte doorwerking ('slap bod').
Daarnaast is de kans aanwezig dat risico's pas tijdens het proces op tafel komen wanneer het tegenzit, in plaats van vooraf.

E Relevante beleidsprocessen Provincie Zuid-Holland

Evaluatie regionaal energiebeleid Holland Rijnland

September 2026

Inhoud

Evaluatie regionaal energiebeleid Holland Rijnland 1
Managementsamenvatting 3
1. Inleiding 5
2. Analyse vastgestelde documenten 7
2.1 Regionaal Energieakkoord Holland Rijnland 2017 – 2025 – september 2017 7
2.2 RES Holland Rijnland – april 2021 9
2.3 Toekomstbeeld Energiesysteem 2050 Holland Rijnland – augustus 2024 12
2.4 Actieagenda Energiesysteem en Netcongestie – april 2025 13
3. Duiding ontwikkelingen in tijd 15
4. Conclusie en lessen uit interviews en enquête 18
5. Inzichten voor de volgende fase 21

Managementsamenvatting

Een regio op een kantelpunt
De regio Holland Rijnland heeft de afgelopen jaren met het Energieakkoord (2017) en de RES 1.0 (2021) een belangrijke basis gelegd voor samenwerking in de energietransitie. Dit heeft gezorgd voor gezamenlijke ambities, bewustwording en eerste stappen in de uitvoering. De inzet heeft ook geleid tot resultaat. De doelen die in het Energieakkoord zijn gesteld voor 2025 zijn behaald. Tegelijkertijd blijft de realisatie van opwek achter. De doelen voor 2030 (RES) – en daarmee het perspectief richting 2050 – zijn momenteel niet in beeld, met een zeer beperkte projectpijplijn (circa 0,08 TWh). Dit maakt de opgave urgenter en explicieter dan in de eerdere fase.

Deze evaluatie laat zien dat de energietransitie inmiddels een andere fase is ingegaan.

De opgave is groter en concreter dan gedacht
Het Toekomstbeeld Energiesysteem (2024) maakt zichtbaar wat de ambities daadwerkelijk betekenen wanneer deze worden doorgerekend naar het volledige energiesysteem. Waar de RES nog uitging van circa 4 PJ aan opwek en besparing richting 2030, laat het toekomstbeeld zien dat de opgave richting 2050 groeit naar een energiesysteem van circa 27 PJ, waarvan ongeveer 21 PJ duurzaam in de regio moet worden opgewekt. Dit gekoppeld aan de ambitie om 80% van de in 2050 benodigde energie in de regio op te wekken.

Deze schaalvergroting wordt verder versterkt door ontwikkelingen in wonen en economie, met een groei van tienduizenden woningen en een sterk toenemende elektriciteitsvraag. Dit vertaalt zich onder meer in een veel grotere opgave voor duurzame opwek, waaronder een orde van grootte van circa 160 windturbines, en een ingrijpende uitbreiding van energie-infrastructuur en warmtesystemen.

De energietransitie ontwikkelt zich daarmee van een opgave met gefaseerde doelen naar een systeemvraagstuk waarin vraag, aanbod, infrastructuur en ruimte onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. De haalbaarheid wordt steeds minder bepaald door ambities op papier, en steeds meer door de vraag of de benodigde opwek, netten en ruimte fysiek inpasbaar en uitvoerbaar zijn.
Dit plaatst de huidige ambitie in een nieuw perspectief: wat richtinggevend was in de eerste fase, krijgt in de praktijk een concretere en zichtbaardere betekenis in termen van ruimte, infrastructuur en uitvoerbaarheid.

Samenwerking en sturing in een veranderende opgave
De ontwikkeling van de opgave heeft ook gevolgen voor de wijze van samenwerking in de regio. Uit de evaluatie blijkt dat de regionale samenwerking de afgelopen jaren een belangrijke rol heeft gespeeld in het agenderen van de energietransitie, het delen van kennis en het ontwikkelen van gezamenlijke uitgangspunten.

Tegelijkertijd wordt zichtbaar dat de aard van de opgave is veranderd. Waar samenwerking in de eerste fase vooral gericht was op het formuleren van ambities en het verkennen van mogelijkheden, komt in de huidige fase de nadruk te liggen op uitvoering, verdeling en concrete keuzes.

Daarbij spelen meerdere factoren een rol. Gemeenten verschillen in ruimtelijke mogelijkheden, lokale prioriteiten en bestuurlijke context. De regionale afspraken hebben bovendien een overwegend niet-bindend karakter, waardoor de doorwerking in de praktijk afhankelijk blijft van lokale afwegingen. In de bestuurlijke interviews wordt aangegeven dat dit ruimte biedt, maar ook kan leiden tot verschillen in tempo, aanpak en bijdragen.

Daarnaast neemt de onderlinge afhankelijkheid toe naarmate de opgave concreter wordt. Keuzes over opwek, warmte en infrastructuur hebben in toenemende mate effecten die de grenzen van individuele gemeenten overstijgen. Dit maakt dat de relatie tussen regionale afstemming en lokale uitvoering complexer wordt. Daarmee ontstaat de vraag in hoeverre de huidige werkwijze aansluit bij de aard en omvang van de opgave in deze fase.

De respons op de enquête, die ambtelijk is uitgezet, bevestigt dit beeld en laat zien dat behoefte bestaat aan meer duidelijkheid over bijdragen, verantwoordelijkheden en de doorwerking van regionale afspraken. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat scherpere afspraken alleen effectief zijn wanneer zij aansluiten op lokale uitvoerbaarheid, bestuurlijke legitimiteit en beschikbare capaciteit.

De evaluatie maakt zichtbaar dat niet alleen de omvang, maar ook de aard van de opgave is veranderd.

Inzichten voor volgende fase
De evaluatie laat zien dat de regio op een kantelpunt staat. De samenwerking heeft geleid tot gezamenlijke ambities, kennisontwikkeling en belangrijke resultaten. Tegelijkertijd maken de beperkte voortgang op opwek, de groeiende omvang van de systeemopgave en de toenemende onderlinge afhankelijkheid zichtbaar dat de huidige aanpak onder druk komt te staan.

De volgende fase vraagt daarom om expliciete keuzes op drie samenhangende onderwerpen.

1. Van energiedoelen naar een energiesysteem
De regionale samenwerking begon vanuit concrete opgaven rond energiebesparing, duurzame opwek en warmte. Inmiddels wordt duidelijk dat deze onderwerpen niet meer los van elkaar kunnen worden beschouwd. Netcapaciteit, warmte, ruimte, economie, woningbouw en energiegebruik beïnvloeden elkaar in toenemende mate. De vraag is niet zozeer wat de regio nog meer wil doen, maar welke rol de regio wil vervullen in de ontwikkeling van het energiesysteem als geheel.

2. Van richtinggevende ambitie naar onderbouwde keuzes
De ambities uit het Energieakkoord en de RES hebben richting gegeven aan de samenwerking. Het Toekomstbeeld Energiesysteem maakt echter zichtbaar dat de gevolgen van deze ambities groter zijn dan eerder inzichtelijk was. Tegelijkertijd zijn de doelen voor 2030 momenteel niet in beeld. De volgende fase vraagt daarom niet alleen om het herbevestigen van ambities, maar om een expliciete afweging van wat haalbaar, wenselijk en uitvoerbaar is richting 2050.

3. Van gezamenlijke inspanning naar gezamenlijke verantwoordelijkheid
De huidige samenwerking is in belangrijke mate gebaseerd op gezamenlijke ambities, vrijwilligheid en inspanningsverplichtingen. Dat heeft goed gewerkt in een fase waarin agendering, kennisontwikkeling en beleidsvorming centraal stonden. Naarmate de opgave concreter wordt en keuzes van één partij steeds vaker gevolgen hebben voor andere partijen, groeit de behoefte aan duidelijkheid over rollen, bijdragen, aanspreekbaarheid en bestuurlijke binding. De vraag is niet óf regionale samenwerking nodig blijft, maar welke vorm van samenwerking past bij een opgave die minder vrijblijvend wordt.

Tot slot
De centrale conclusie van deze evaluatie is dat de regio niet voor een keuze staat over de energietransitie zelf, maar over de manier waarop zij de volgende fase van die energietransitie wil organiseren. De keuzes over scope, ambitie en samenwerking bepalen in belangrijke mate of de regio erin slaagt de stap te zetten van gezamenlijke ambities naar gezamenlijke realisatie.

1. Inleiding

De regio Holland Rijnland werkt al sinds het Regionaal Energieakkoord (2017) en de Regionale Energiestrategie (RES 1.0, 2021) gezamenlijk aan de energietransitie. In de afgelopen jaren is dit regionale energiebeleid verder uitgewerkt in onder meer het Toekomstbeeld Energiesysteem 2050 Holland Rijnland (2024) en de Actieagenda Energiesysteem en Netcongestie (2025). Deze documenten geven richting aan de gezamenlijke ambitie om te komen tot een toekomstbestendig en duurzaam energiesysteem, maar laten ook zien dat de opgave zich ontwikkelt en dat nieuwe keuzes en afwegingen nodig zijn in het licht van veranderende omstandigheden en inzichten.

Tegen deze achtergrond is behoefte ontstaan om het gevoerde regionale energiebeleid te evalueren. De centrale vraag daarbij is welke betekenis het beleid in de afgelopen jaren heeft gehad voor de voortgang en organisatie van de energietransitie in de regio, en welke lessen hieruit kunnen worden getrokken voor de herijking van regionale energieafspraken en de actualisatie van het Energieprogramma.

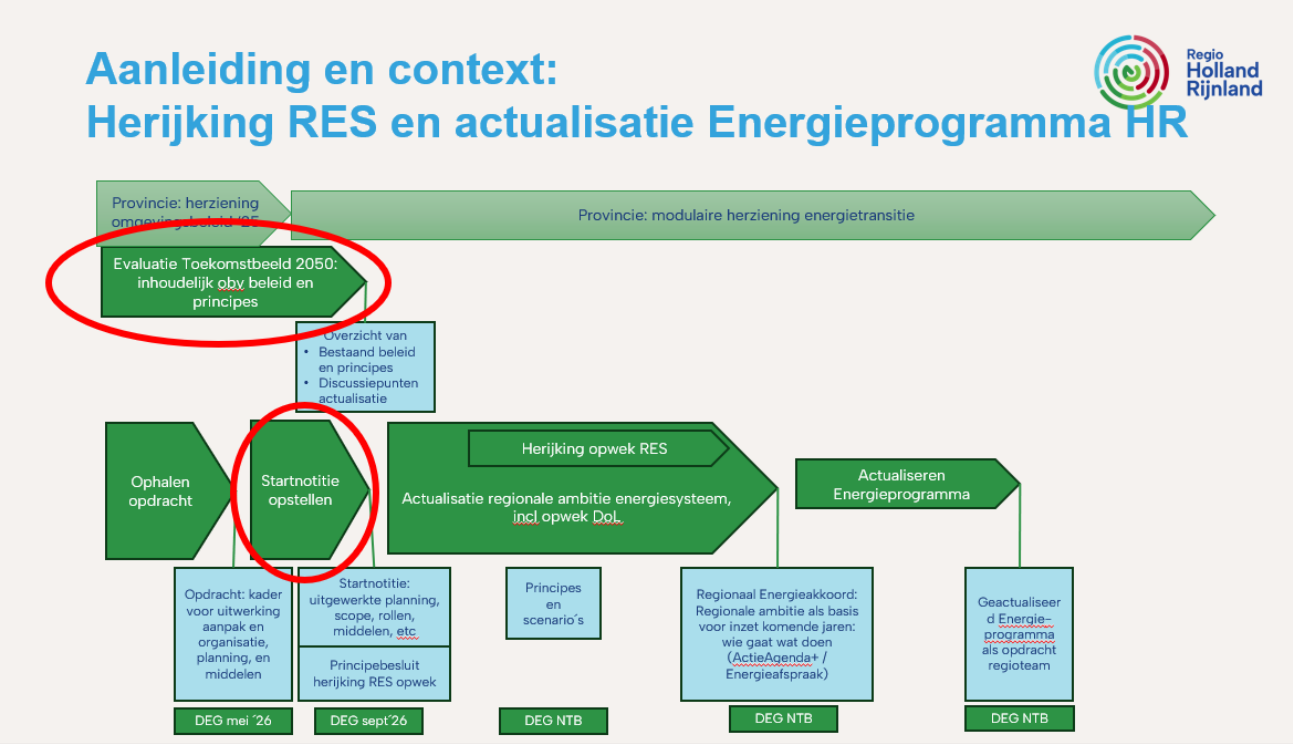
Deze evaluatie heeft daarmee een tweeledig doel. Enerzijds geeft zij inzicht in de ontwikkeling, doorwerking en effectiviteit van het regionale energiebeleid tot op heden. Anderzijds vormt zij een belangrijke bouwsteen voor het gesprek over de actualisatie van ambities, scope en samenwerking in de komende periode, mede in relatie tot het bredere energiesysteem en steeds relevanter vraagstukken zoals netcongestie en ruimtelijke inpassing.

Aanpak
De evaluatie is uitgevoerd via een combinatie van deskresearch, interviews, een enquête en gezamenlijke sessies met ambtelijke en bestuurlijke betrokkenen.

Allereerst is deskresearch uitgevoerd naar het bestaande regionale energiebeleid vanaf het Regionaal Energieakkoord (2017) tot en met de meest recente beleidsdocumenten. Deze analyse richt zich op de scope, ambities, sturende principes en de doorwerking van het beleid in de praktijk. Parallel hieraan zijn interviews gehouden met bestuurders, om inzicht te krijgen in ervaringen met en duiding van het regionale beleid in de afgelopen jaren. En is er ambtelijk een enquête uitgezet onder de betrokken partijen om input op te halen.

Het evaluatierapport is vervolgens in verschillende stappen besproken en verdiept in werksessies:
- 18 juni 2026 ambtelijk atelier: toetsing eerste analyse en voorbereiding 9 juli
- 9 juli 2026 bestuurlijk atelier: toetsen analyse en verdiepen op lessen en discussiepunten

De evaluatie wordt meegenomen als bouwsteen in de behandeling van de startnotitie om te komen tot nieuw regionaal energiebeleid op:
- 25 augustus 2026 ambtelijk atelier
- 23 september 2026 commissie DEG

1Figuur 1 aanleiding en context evaluatie

2. Analyse vastgestelde documenten

In dit hoofdstuk zijn de volgende documenten geanalyseerd:

- 2.1 Regionaal Energieakkoord Holland Rijnland 2017 – 2025 – september 2017
- 2.2 Regionale Energiestrategie (RES) Holland Rijnland – april 2021
- 2.3 Toekomstbeeld Energiesysteem 2050 Holland Rijnland – augustus 2024
- 2.4 Actieagenda Energiesysteem en Netcongestie – april 2025

2.1 Regionaal Energieakkoord Holland Rijnland 2017 – 2025 – september 2017

Specifieke info	Regionaal Energieakkoord
Welke partijen doen mee	Het akkoord is ondertekend door: Provincie Zuid-Holland (college GS), Hoogheemraadschap Rijnland, Omgevingsdienst West-Holland, Samenwerkingsverband Holland Rijnland en de colleges van 14 gemeenten: Alphen aan den Rijn, Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Nieuwkoop, Noordwijk, Noordwijkerhout, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten, Zoeterwoude (*Noordwijkerhout en Noordwijk zijn inmiddels gefuseerd*). Betrokken bij de ontwikkeling zijn naast deze partijen ook ministeries, netbeheerders, energieleveranciers en bewoners en regioambtenaren betrokken. Uitvoering is, naast bij de formele partijen, ook deels belegd bij netbeheerders, energiebedrijven, bedrijfsleven en andere regio's. Holland Rijnland is procesbegeleider/ programmacoördinator. Gemeenten voeren het akkoord uit in lokaal beleid en projecten (ook met Duurzaam Bouwloket). De omgevingsdienst verzorgt scans, subsidies en toezicht.
Scope/ focus	Energiebesparing, duurzame energieopwekking, het faciliteren van de warmtetransitie en innovatie. Inhoudelijk heeft het akkoord vier pijlers: • Energiebesparing • Hernieuwbare energie • Innovatie en vernieuwing Onderzoek, kennis en ondersteuning
Ambitie en doelen	Als kennisregio een voorbeeld blijven voor Nederland ten aanzien van de regionale energiestrategie en de realisatie van duurzaamheidsdoelstellingen Doelen 2050: • Energieneutrale regio (het energieverbruik binnen de regio wordt volledig gedekt door energie uit duurzame energiebronnen of restbronnen) • Waarvan 80% energie uit eigen regio (resterende 20% wordt ingevuld door onder andere restwarmte of geothermie uit de nabijheid van onze regio) • 30% energiebesparing • Geen aardgas in gebouwde omgeving Doelen 2025: • 2,5 PJ energiebesparing tov 2014

	• 2,5 PJ duurzame opwek (0,7 PJ zon op dag, 1 PJ zonnevelden, 0,8 PJ wind • Stimuleren andere vormen van duurzaam opgewekte energie zoals biomassa en geothermie • Stevig inzetten op de warmtetransitie
Sturende principes	• Regionaal waar nodig, lokaal waar mogelijk • Samenwerken en leren: kennisdelen, samen ontwikkelen, voorbeeldprojecten • Versnellen en opschalen: schaalvoordelen benutten, schaalsprong organiseren • Zorgvuldige inpassing energieprojecten, participatie en lokaal eigendom stimuleren • Experimenteren als onderdeel van de aanpak
Bindendheid afspraken	"Partijen verbinden zich jegens elkaar zich in te spannen om de ambities te realiseren" Ofwel partijen hebben een inspanningsverplichting (geen resultaatsverplichting)
Eigenaar ambities	Ambities zijn gezamenlijk eigendom van alle ondertekende partijen en partijen spannen zich in. Regio: coördinatie en procesregie Gemeenten: realisatie in de fysieke leefomgeving en verankering in beleid en projecten. Per uitvoeringslijn zijn acties bepaald, trekkers aangewezen en middelen beschikbaar
Doorwerking lokaal beleid	Gemeenten: uitvoeren energiebesparing, warmtetransitie, ruimtelijke inpassing energie Provincie: ruimtelijke kaders en energiebeleid Omgevingsdienst: uitvoering en handhaving instrumentarium Regio: coördinatie, kennis en lobby

Stand van zaken doelrealisatie Energieakkoord Holland Rijnland 2017-2025

- **Doelen 2025**:
  - ☑ 2,5 PJ minder energieverbruik ten opzichte van 2014 (36,7 PJ).
    2025: +-30 PJ.
  - ☑ 2,5 PJ duurzaam opgewekt door zonnepanelen op daken (0,7 PJ), zonnevelden (1 PJ) en wind (0,8 PJ)
    2025: +- 2,8 PJ in 2023 (meest actuele data)
  - ☑ Stimuleren andere vormen van duurzaam opgewekte energie, zoals biomassa en geothermie
    2025: project Aardwarmte Rijnland in Bollenstreek is in ontwikkeling
  - ☑ Stevig inzetten op de warmtetransitie
    2025: nog geen fysieke resultaten, maar gemeenten in de regio werken in drie sub-clusters hard aan gemeentegrens-overschrijdende warmtenetten. Spelregels Regionaal Verbonden Warmtenet Holland Rijnland en toekomstbeeld Warmte Holland Rijnland zijn afgesproken. Samenwerking vindt o.m. plaats w.b. lobby richting Rijk (nMIEK-status, clusterdeal) en kennisontwikkeling en -deling.

2.2 RES Holland Rijnland – april 2021

Specifieke info	RES Holland Rijnland – april 2021
Welke partijen doen mee	Formele partners: Provincie Zuid-Holland, het hoogheemraadschap van Rijnland, het Waterschap Amstel, Gooi en Vecht (voor een klein deel) en de dertien gemeenten in onze regio. Daarnaast heeft Liander een belangrijke rol maar is niet als RES partner gepositioneerd. RES is (al dan niet geamendeerd of met moties aangenomen): 13 gemeenteraden, PS Zuid-Holland, Verenigde vergadering Hoogheemraadschap. Betrokken bij ontwikkeling: gemeenten, provincie, waterschap, Liander, PHO+, stuurgroep, programmaraad, werkgroepen, externe adviseurs, inwoners Uitvoering: Gemeenten, provincie, waterschappen, Liander, bedrijven, maatschappelijke organisaties, energiecoöperaties, inwoners en ondersteuning door Rijk/ NP RES
Scope/ focus	Energiebesparing, Duurzame mobiliteit, Warmte, Elektriciteitsopwekking (alleen warmte en elektriciteit zijn verplicht)
Ambitie en doelen	Deelnemende partijen maken plannen om in 2050 energieneutraal te zijn: 1. Energiebesparing 3 TWh in 2050 en 1,1 TWh energie besparen in 2030 tov 2014, a) 15 % energiebesparing GO tov 2014. Alle woningen minimaal label D in 2030 en utiliteit minimaal label B in 2030 b) 11% energiebesparing mobiliteit tov 2014, 22% in 2030 tov 1990 c) Besparing gericht op land- en tuinbouw en industrie kan onderwerp van kennis- en informatie-uitwisseling zijn 2. 1,05 TWh opwek hernieuwbare elektriciteit in 2030 dmv zon op grote daken (0,25 TWh), zonnevelden en wind – uitwerking in RES 2.0
Sturende principes	Inhoudelijk: • Energie integraal benaderen (systeemdenken: samenhang tussen vraag, aanbod, infrastructuur) • Eerst energiebesparing, daarna opwek • Balans in energiemix (combinatie zon en wind, technologieën waterstof en kernenergie voorlopig beperkt inzetbaar) Ruimtelijk: • Koppelen van opwek aan systeem en omgeving: netcapaciteit; ruimtelijke kwaliteit; maatschappelijk draagvlak • Zo efficiënt mogelijk ruimtegebruik (o.a. concentratie en benutten bestaande structuren) • Integrale ruimtelijke afweging van ruimteclaims via Regionale Omgevingsagenda Samenwerking: • Regionale afstemming bij bovenlokale vraagstukken (o.a. verdeling schaarse warmtebronnen, infrastructuur) • Gezamenlijk lerend en kennis delend netwerk Participatieprincipes:

	• Actieve betrokkenheid van inwoners en stakeholders • Streven naar 50% lokaal eigendom Adaptieve principes • Stapsgewijze ontwikkeling onder onzekerheid (technologie, beleid, markt) Nieuwe inzichten meenemen in vervolgstappen (PlanMER, RES 2.0 en verder)
Bindendheid afspraken	Inzet op een regionale collectieve ambitie, inspanning gericht op uitwerking en haalbaarheid
Eigenaar ambities	De RES 1.0 is nadrukkelijk een gezamenlijk product van de betrokken overheden (gemeenten, provincie en waterschap) zonder centrale eigenaar • Energiebesparing: expliciet gemeentelijke verantwoordelijkheid en taak • Mobiliteit: regionaal opgepakt, met gezamenlijke doelen en aanpak • Warmte: gedeeld eigenaarschap > gemeentelijke uitwerking via Transitievisies Warmte en > regionale afstemming van bronnen en regionale structuur • Elektriciteit: gemeenten verantwoordelijk voor uitwerking (zoekgebieden, vergunningen, beleid), waarbij eigenaarschap van de totale opgave blijft collectief en niet individueel belegd De RES Holland Rijnland is al dan niet voorzien van moties en amendementen vastgesteld in de raden, PS Zuid-Holland en Verenigde vergadering Hoogheemraadschap en vervolgens aangeboden aan het NPRES. Hiervoor is een concept RES voorgelegd die tot wensen en bedenkingen heeft geleid, als basis voor verwerking tot de definitieve versie.
Doorwerking lokaal beleid	De RES 1.0 heeft geen directe juridische werking, maar wordt expliciet gepositioneerd als een document dat doorwerking vraagt in andere beleidsinstrumenten. • Gemeentelijke beleid: energiebesparing, warmte en elektriciteit. Verankering in omgevingsvisies. Warmte specifiek: 2021 uitwerking in TVW's • Provinciaal: verankering in provinciale omgevingsvisie en andere beleidskaders • Voortgang en beleidsdoorwerking worden regionaal gevolgd en bijgestuurd

Stand van zaken doelrealisatie RES Holland Rijnland 2021 anno juni 2026

Doelen 2030

2. **Besparing: 1,1 TWh in 2030 (4 PJ) tov 2014**
   Op koers: het energieverbruik was in 2022 1,5 TWh lager dan in 2014
3. **Besparing mobiliteit: 11 % tov 2014**
   In 2022 is het niveau weer ongeveer gelijk aan 2014, doel lijkt niet in beeld
4. **Label D woningen/ Label B utiliteit**
   Door veranderde wetgeving en kosten zijn minder gebouwen voorzien van een label waardoor het noemen van een getal een misleidend beeld geeft
5. **Opwek: 1,1 TWh (4 PJ)**
   2024 0,26 TWh opwek (0,93 PJ) gerealiseerd, pad naar 2050 lijkt niet meer reëel met 0,08 TWh (0,28 PJ) in de pijplijn

Analyse moties en amendementen RES Holland Rijnland 2021

De bij RES 1.0 aangenomen moties laten zien dat fundamentele vragen over ambitie, verdeling, ruimte, betaalbaarheid en systeemwerking destijds bewust zijn doorgeschoven. Een globale samenvatting van de meest relevant zijn voor herdefiniëren doelen:

1) Ambitie zelf (80%) blijft dit staan of niet?

Leiderdorp, Oegstgeest, Zoeterwoude: is 80% lokale opwek wel haalbaar irt ruimtelijke druk, haalbaarheid en afhankelijkheid van buiten de regio?

2) Verdeling van de opgave – wie doet wat (en wat niet)?

Katwijk en Lisse: geen extra opgave van andere gemeenten overnemen

3) Ruimtelijke grenzen (wind/zon) – hoeveel ruimte is er echt?

Kaag en Braassem (wind schrappen), Voorschoten (zonneveld uitsluiten), provincie (geen wind in Groene Hart), Leiden (zonneladder: eerst dak dan pas land)

4) Betaalbaarheid en rechtvaardigheid – wie betaalt en wie profiteert?

Leiden, Katwijk en Oegstgeest vragen om inzicht in kosten en baten, rechtvaardige verdeling, woonlastenneutraliteit

5) Systeemwerking (net, opslag, flexibiliteit) – hoe werkt het systeem echt?

Katwijk (analyse variabiliteit zon/wind, back-up vermogen, piekvragen en netimpact), Leiderdorp (aandacht voor energieopslag)

6) Participatie en draagvlak – hoe legitimeren we keuzes?

Leiden (burgerforum), Provincie (draagvlakonderzoek, participatiekaders, meerdere gemeenten roepen op tot meer participatie en draagvlak

2.3 Toekomstbeeld Energiesysteem 2050 Holland Rijnland – augustus 2024

Specifieke info	Toekomstbeeld Energiesysteem 2050
Welke partijen doen mee	Het toekomstbeeld is in opdracht van regio Holland Rijnland opgesteld en vastgesteld in de commissie DEG (september 2024). In de commissie DEG zijn naast de dertien gemeenten ook provincie Zuid-Holland, netbeheerder Liander, Waterschappen en de omgevingsdienst vertegenwoordigd.
Scope/ focus	Het betreft een verkenning van het energiesysteem van de regio in 2050 (inclusief regionale ambities wonen, werken en verplaatsen) in relatie tot de gestelde doelen voor de regio. Het stuk geeft inzicht in de toekomstige opgave en kan ondersteunen bij besluitvorming. Het is geen uitvoeringsprogramma. Gericht op: energievraag, energieaanbod, infrastructuur, ruimtelijke impact.
Ambitie en doelen	Geen eigenstandige of nieuwe ambities of doelen. Eerdere genoemde ambities en bestaande regionale doelen zijn vertaald naar een toekomstbeeld voor het energiesysteem met implicaties voor ruimte en systeem.
Sturende principes	• Backcasting vanuit ambitie (2050) • Gebruik bestaande beleidsdoelen en scenario's als basis • Regionale samenhang centraal (systeem overstijgt gemeenten) • Onzekerheid expliciet meenemen • Lerend en adaptief (actualisatie voorzien)
Bindendheid afspraken	Het is geen bindend document en is anders dan in de commissie DEG niet vastgesteld door de partners in de regio Holland Rijnland. Het kan worden benut als input voor vervolgbeleid.
Eigenaar ambities	N.v.t. want het betreft een uitwerking van een al bestaande regionale ambitie. Uitwerking en keuzes vindt decentraal plaats.
Doorwerking lokaal beleid	Er is geen concrete doorwerking in lokaal beleid van dit toekomstbeeld benoemd. Het is een richtinggevend document maar niet verplichtend Een vertaling van dit toekomstbeeld naar acties is gemaakt in de *Actieagenda Energiesysteem en Netcongestie – april 2025*

2.4Actieagenda Energiesysteem en Netcongestie – april 2025

Specifieke info	Toekomstbeeld Energiesysteem 2050
Welke partijen doen mee	De agenda is vastgesteld door alle colleges binnen de regio
Scope/ focus	• Concrete acties voor de komende 2–3 jaar, gericht op de ontwikkeling van een toekomstbestendig regionaal energiesysteem • De actielijst is gericht op 10 beleidsthema's: elektriciteit/netcongestie, warmte, opwek, gassen, mobiliteit, besparing, nieuwbouw, economie, groen/blauw, ruimte. Met regionale afstemming en bijsturing.
Ambitie en doelen	De ambitie 80% energieneutraal in 2050 is vertaald naar sectorale doelen ten einde het RES-bod voor elektriciteit te halen in de ontwikkeling van een toekomstbestendig regionaal energiesysteem: • Isolatie in gebouwde omgeving • Mobiliteit verduurzamen • Regionaal warmtesysteem ontwikkelen • Netcongestie aanpakken *De doelen zijn niet als eindbeelden uitgewerkt, maar vertaald naar acties*
Sturende principes	• Systeemdenken: energiesysteem overstijgt gemeentegrenzen • Integrale benadering: alle beleidsvelden sturen mee op energiesysteem • Regionale samenwerking en afstemming noodzakelijk • Actiegericht (korte-termijnfocus): acties voor komende 2–3 jaar • Adaptief: agenda wordt periodiek herzien en kan tussentijds aangepast worden
Bindendheid afspraken	De actieagenda wordt gezamenlijk vastgesteld door colleges. Er is geen harde juridische binding of resultaatsverplichting. Intentie op inspanningen acties
Eigenaar ambities	Gezamenlijk bij regio en RES partners. Trekkerschap is per actie benoemd. Trekkers kunnen zijn: gemeenten, provincie, netbeheerders, uitvoeringslijnen Energieprogramma, thematafels
Doorwerking lokaal beleid	Gemeenten voeren acties uit binnen eigen gemeentegrenzen, iedere gemeente pakt de voor haar relevante acties op. Dit vormt de basis voor regionaal afgestemde inzet op lokaal niveau.

Kernpunten actieagenda

Nr.	Kernpunten Actieagenda Energiesysteem & Netcongestie	
1	**Elektriciteit & netcongestie**	Werk aan *netcongestie* door; • Uitvoeren van een Impactanalyse • Sneller bouwen van nieuwe stations • Slimmer benutten • Programmeren, prioriteren en reserveren
2	**Warmtesysteem**	Ontwikkel een regionaal verbonden warmtesysteem inclusief warmtebronnen, infrastructuur, vraagsturing, opslag, piekvoorzieningen en back-up. En besteed bij het onderwerp warmte ook aandacht aan het koelingsvraagstuk, zowel aan kansen als eventuele spanningen.
3	**Opwek**	Realiseer minimaal het RES-bod uit RES 1.0 voor grootschalige opwek (zon op dak en veld; windturbines).
4	**Duurzame gassen**	Onderzoek de noodzaak voor een aftakking van de waterstofbackbone o.a. voor piek en back-up warmtenet en monumenten. Onderzoek welke rol groen gas in de regio kan spelen.
5	**Mobiliteit**	Werk bij mobiliteit aan; • Schoner • Slimmer • Anders
6	**Besparing bestaande bouw**	Realiseer de isolatieambitie in de gebouwde omgeving.
7	**Nieuwbouw**	Bouw nieuwbouwwoningen netbewust.
8	**Economie**	Werk aan een toekomstbestendige economie door energie-infrastructuur te programmeren, energie- en net-efficiënte bedrijvigheid te stimuleren en een decentraal energieaanbod te ontwikkelen.
9	**Groen en blauw**	Betrek natuur en watersopslag bij de ontwikkeling van het energiesysteem en energie bij de ontwikkeling van het groen-blauwe netwerk.
10	**Ruimte**	Ontwikkel een energieslimme regio door vroegtijdige ruimtelijke ordening en ontwikkeling, waarbij verschillende beleidsonderwerpen (zoals gebouwde omgeving, mobiliteit, industrie, groen) integraal worden afgewogen en benaderd mede vanuit energie.

3. Duiding ontwikkelingen in tijd

De ontwikkeling van het regionale energiebeleid in Holland Rijnland laat een verschuiving zien richting een meer systeemgerichte benadering van het energiebeleid

Van sectorale ambities naar systeemdenken
In het Regionaal Energieakkoord (2017) en de RES 1.0 (2021) stond het formuleren van gezamenlijke ambities en doelen centraal, zoals energieneutraliteit in 2050 en concrete opwek- en besparingsdoelen richting 2030. Het vertrekpunt was daarmee primair normatief en bestuurlijk: wat willen we samen bereiken, maar nog niet heel concreet hoe en waar?

Met het Toekomstbeeld Energiesysteem 2050 (2024) verschuift dit fundament. Niet langer staan doelen centraal, maar het functioneren van het energiesysteem als geheel (vraag, aanbod, infrastructuur en ruimte). Beleidskeuzes worden daarmee in toenemende mate beïnvloed door fysieke en ruimtelijke randvoorwaarden, naast bestuurlijke afwegingen.

Schaalvergroting van de opgave zichtbaar gemaakt
Waar eerdere documenten werkten met gefaseerde doelen (bijvoorbeeld richting 2030), laat het toekomstbeeld zien wat de gekozen ambitie daadwerkelijk betekent op systeemniveau.

Daarmee wordt explicieter inzichtelijk gemaakt dat:

- de energievraag — mede door groei van woningen en economie — substantieel toeneemt
- de benodigde duurzame opwek (bij gelijkblijvende ambitie van 80% lokaal) groter uitvalt in de systeemanalyse dan in eerdere beleidsfasen werd aangenomen
- de opgave richting 2050 om 80% van het verbruik lokaal op te wekken in omvang en tempo toeneemt, mede als gevolg van samenhang tussen vraag, aanbod en systeemontwikkeling

Hiermee wordt zichtbaar hoe de oorspronkelijke ambitie uit het Energieakkoord en de RES zich verhoudt tot de systeemopgave zoals die in het toekomstbeeld naar voren komt.

Van beleidswens naar systeemvoorwaarde: de rol van energiebesparing
In de eerdere fasen was energiebesparing één van de beleidsdoelen naast opwek. Het toekomstbeeld maakt zichtbaar dat energiebesparing in toenemende mate als randvoorwaarde wordt beschouwd voor het functioneren van het energiesysteem.
De benodigde reductie van de energievraag hangt samen met:

- de omvang van de benodigde opwek
- de druk op ruimte en infrastructuur

Hiermee wordt een relatie zichtbaar tussen de mate van besparing en de benodigde opwek en ruimtelijke impact.

Elektriciteit en infrastructuur als bepalende factoren
In lijn met de voortgaande elektrificatie verschuift het zwaartepunt van het energiesysteem naar elektriciteit. Hierdoor worden:

- netcapaciteit en infrastructuur een steeds belangrijkere rol spelen in de haalbaarheid
- energiebeleid in toenemende mate een ruimtelijk vraagstuk
- keuzes over warmte, elektrificatie en infrastructuur kunnen niet langer los van elkaar worden beschouwd, omdat zij gezamenlijk de omvang van de regionale energieopgave bepalen

De haalbaarheid van de energietransitie wordt daarmee in toenemende mate bepaald door de vraag of de benodigde energie-infrastructuur, warmtevoorziening en duurzame opwek fysiek inpasbaar zijn binnen de regio.

Toenemende spanning op ruimtelijke inpassing
De doorrekening van het energiesysteem laat zien dat de benodigde opwek (zon en wind) aanzienlijk groter is dan in eerdere beleidsfasen werd verondersteld. Dit draagt bij aan een ontwikkeling waarbij de discussie zich steeds meer richt op vragen rondom ruimtelijke en maatschappelijke inpasbaarheid.

Daarmee krijgt de ruimtelijke dimensie een meer bepalende rol in de afweging rondom de realisatie van de ambitie.

Warmte verschuift naar regionaal schaalniveau
Waar warmte in de RES vooral lokaal werd ingevuld via Transitievisies Warmte, laat het toekomstbeeld zien dat grootschalige warmtesystemen in toenemende mate een regionale systeemopgave vormen. Dit betekent dat:

- keuzes over warmte niet meer uitsluitend lokaal zijn
- afstemming en samenwerking op regionaal niveau belangrijk wordt voor de werking van het totale energiesysteem

Doorvertaling naar uitvoering: Actieagenda
De Actieagenda Energiesysteem (2025) vormt een eerste stap om deze systeeminzichten te vertalen naar concrete acties. De actieagenda legt daarbij de nadruk op:

- integrale aanpak van het energiesysteem (elektriciteit, warmte, mobiliteit, ruimte)
- korte termijn acties binnen een langetermijnopgave
- adaptieve sturing onder onzekerheid

Tegelijk blijft ook in deze fase sprake van beperkte juridische binding en afhankelijkheid van lokale uitvoering, waarbij een relatie zichtbaar wordt tussen systeemoverwegingen en bestuurlijke afwegingen.

Gelijkblijvende ambitie, maar fundamenteel grotere en andere opgave

Tijdlijn	Omvang opgave	Betekenis
2014 – Referentie	34,6 PJ energievraag	Uitgangspositie voor de energietransitie
2025 – Energieakkoord	Besparing: 2,5 PJ tov 2014 Opwek: 2,5 PJ tov 2014	Eerste stap: besparing en opwek
2050 – Energieakkoord	80% energieneutraal	Lange termijn ambitie
2030 – RES 1.0	Besparing: 1,1 TWh in 2030 (4 PJ) Label D woningen/ Label B utiliteit Opwek: 1,1 TWh (4 PJ)	Deelopgave per thema Gefaseerde doelen richting 2050 Focus op haalbare stappen
2050 – RES ambitie	80% energieneutraal Besparing: 3 TWh (11 PJ) Opwek: *Geen aanvullend doel gesteld*	Richtinggevend eindbeeld, nog geen integraal energiesysteem
2050 – Toekomstbeeld Energiesysteem	Besparing: 40 % reductie Totale energievraag 2050: 27 PJ Lokale opwek (80%): 21 PJ Elektriciteit: 6 TWh (20 PJ) Windopgave: 160 windturbines	Systeem staat centraal: • Volledige energievraag inclusief groei (50.000–80.000 woningen/ 100.000 – 160.000 inwoners • Systeem bepaalt de opgave • Sterke samenhang energie, ruimte, infrastructuur en sectoren • Sprong in opgave: van 4 PJ in 2030 naar 30 PJ elektriciteit in 2050, windopgave x 10, besparing 40% als systeemvoorwaarde

De opgave groeit van projectmatig (2030) naar systeemmatig (2050)
De haalbaarheid wordt bepaald door ruimte, netcapaciteit en uitvoerbaarheid
Beleidskeuzes verschuiven van bestuurlijke afspraken naar fysieke randvoorwaarden

4. Conclusie en lessen uit interviews en enquête

De analyse van de beleidsdocumenten is verdiept met bestuurlijke interviews en een ambtelijk ingevulde enquête onder betrokken partijen. In april en mei 2026 zijn gesprekken gevoerd met Karen Hoekstra (Hillegom), Gebke van Gaal (Leiderdorp), Tim van Tongeren (Oegstgeest) en Dolf Kistemaker (Kaag en Braassem). Gezamenlijk schetsen zij een consistent beeld van een regio die de afgelopen jaren belangrijke stappen heeft gezet in samenwerking, kennisontwikkeling en het formuleren van gezamenlijke ambities. Tegelijkertijd wordt zichtbaar dat de aard van de opgave verandert. Waar de eerste fase vooral draaide om ambitie, agendering en beleidsvorming, verschuift de aandacht steeds meer naar uitvoerbaarheid, systeemkeuzes, verdeling van bijdragen en realisatie.

1. Ambities gaven richting, maar de gevolgen werden pas later zichtbaar
De regionale ambities uit het Energieakkoord en de RES hebben geholpen om de energietransitie op de agenda te zetten en samenwerking op gang te brengen. Uit de bestuurlijke interviews komt echter naar voren dat de ruimtelijke, technische en bestuurlijke consequenties van deze ambities bij vaststelling nog beperkt zichtbaar waren. Pas met het Toekomstbeeld Energiesysteem werd concreter wat deze doelen betekenen voor ruimte, infrastructuur, warmte en duurzame opwek.

De enquête bevestigt dit beeld. Meerdere respondenten wijzen op de behoefte aan concretere doelen, tussendoelen en beter inzicht in wat regionale ambities betekenen voor individuele partijen en lokale uitvoering.

Les: verbind ambities nadrukkelijker aan haalbaarheid, uitvoerbaarheid en ruimtelijke impact.

2. De opgave ontwikkelt zich tot een systeemvraagstuk
Zowel in interviews als enquête wordt herkend dat de energietransitie niet langer kan worden beschouwd als een verzameling afzonderlijke thema's, maar steeds meer een systeemopgave wordt. Vraag, aanbod, warmte, infrastructuur, netcapaciteit, woningbouw, economie en ruimte blijken steeds sterker met elkaar verbonden.

Daarmee verschuift ook de rol van regionale samenwerking. Niet alleen het behalen van afzonderlijke doelen staat centraal, maar steeds vaker de samenhang tussen keuzes binnen het energiesysteem als geheel. Tegelijkertijd ontstaat de behoefte om scherper te bepalen welke onderwerpen regionale samenwerking vragen en welke opgaven beter lokaal of subregionaal kunnen worden uitgewerkt.

Les: beschouw de energietransitie expliciet als samenhangende systeemopgave en maak scherp waar regionale samenwerking meerwaarde heeft.

3. Regionale samenwerking blijft nodig, maar vraagt om duidelijkere bijdragen en afspraken
Regionale samenwerking wordt breed gewaardeerd vanwege de kennisuitwisseling, gezamenlijke analyses, lobby en afstemming op bovenlokale vraagstukken. Tegelijkertijd komt uit zowel interviews als enquête naar voren dat regionale ambities beperkt doorwerken wanneer niet duidelijk is welke bijdrage van afzonderlijke partijen wordt verwacht.

De bestuurlijke interviews leggen daarbij nadrukkelijk de relatie met solidariteit, fair share en onderlinge afhankelijkheid. Naarmate de opgave concreter wordt, groeit de behoefte aan duidelijkheid over rollen, bijdragen en aanspreekbaarheid. De enquête bevestigt deze behoefte, maar laat ook zien dat scherpere afspraken alleen werkbaar zijn wanneer rekening wordt gehouden met lokale verschillen, bestuurlijke afwegingsruimte en uitvoeringscapaciteit.

Les: werk toe naar een samenwerkingsvorm waarin bijdragen, verwachtingen en aanspreekbaarheid explicieter zijn, zonder de lokale verantwoordelijkheid uit het oog te verliezen.

4. Politieke en bestuurlijke verankering wordt belangrijker
Uit de bestuurlijke gesprekken komt sterk naar voren dat de volgende fase niet alleen vraagt om inhoudelijke keuzes, maar ook om bestuurlijk leiderschap, betrokkenheid van raden en een goed uitlegbaar verhaal over de energietransitie. Naarmate keuzes concreter worden, neemt ook het belang van politieke legitimiteit toe.

De enquête ondersteunt dit beeld via de nadruk op betere doorwerking naar lokaal beleid, duidelijkheid over besluitvorming en een zorgvuldige procesinrichting. Meerdere respondenten wijzen daarnaast op het belang van een werkbaar proces, duidelijke rollen en aandacht voor uitvoeringscapaciteit.

Les: investeer in bestuurlijke verankering, lokale uitlegbaarheid en een proces dat aansluit bij de capaciteit en besluitvorming van de deelnemende partijen.

Nuanceverschil tussen gemeenten en andere regionale partners
Hoewel de hoofdlijn van de interviews en enquête consistent is, leggen verschillende partijen andere accenten. Gemeentelijke reacties benadrukken vooral lokale uitvoerbaarheid, bestuurlijke legitimiteit en aansluiting op lokale opgaven. Partijen met een meer bovenlokale rol leggen relatief meer nadruk op doelbereik, borging van afspraken, monitoring en het voorkomen van vrijblijvendheid.

Dit verschil leidt niet tot fundamenteel andere conclusies. Wel maakt het zichtbaar dat de volgende fase een balans moet vinden tussen regionale samenhang en doelbereik enerzijds, en lokale uitvoerbaarheid en bestuurlijke afwegingsruimte anderzijds.

Overkoepelende rode draad
De regio heeft in de afgelopen jaren beweging en samenwerking gerealiseerd. Uit zowel de bestuurlijke interviews als de ambtelijke enquête blijkt dat het regionale energiebeleid heeft bijgedragen aan bewustwording, kennisontwikkeling, het verbinden van partijen en het formuleren van gezamenlijke ambities. Tegelijkertijd wordt zichtbaar dat de volgende fase andere eisen stelt aan beleid, uitvoering en samenwerking. De opgave wordt concreter, de onderlinge afhankelijkheden nemen toe en de behoefte groeit om regionale ambities sterker te verbinden met uitvoerbaarheid, lokale doorwerking en bestuurlijke verankering.

Voor de volgende fase zijn drie inzichten richtinggevend:

De gevolgen van bestaande ambities worden steeds concreter zichtbaar
Het Toekomstbeeld Energiesysteem maakt inzichtelijk wat de regionale ambities betekenen voor ruimte, infrastructuur, warmte en duurzame opwek. Daarmee wordt duidelijker wat de praktische consequenties zijn van eerder vastgestelde ambities. Uit de bestuurlijke gesprekken komt naar voren dat deze gevolgen bij het vaststellen van eerdere ambities nog beperkt zichtbaar waren. De enquête bevestigt dat de volgende fase vraagt om een explicietere verbinding tussen ambitie, haalbaarheid, uitvoerbaarheid en lokale doorwerking. Daardoor komt de relatie tussen ambitie, haalbaarheid en uitvoerbaarheid nadrukkelijker in beeld.

De energietransitie ontwikkelt zich steeds meer tot een systeemopgave
Vraag, aanbod, warmte, netcapaciteit, infrastructuur en ruimte blijken steeds sterker met elkaar verbonden. Daardoor kunnen keuzes op deze thema's steeds minder los van elkaar worden beschouwd.

Zowel in de interviews als in de enquête wordt herkend dat de energietransitie zich ontwikkelt van afzonderlijke beleidsopgaven naar een samenhangend energiesysteem. Daarmee groeit ook de behoefte om scherper te bepalen welke vraagstukken regionale afstemming vragen en waar lokale of subregionale uitwerking het meest passend is.

De samenwerking komt in een nieuwe fase terecht
Waar de nadruk in de afgelopen jaren vooral lag op het ontwikkelen van gezamenlijke ambities, kennisdeling en samenwerking, ontstaat door de toenemende onderlinge afhankelijkheid meer aandacht voor rollen, bijdragen, verdeling van de opgave en de mate van onderlinge aanspreekbaarheid. Uit zowel interviews als enquête blijkt dat de behoefte groeit aan meer duidelijkheid over wat partijen bijdragen aan de gezamenlijke opgave en hoe regionale ambities doorwerken in lokaal beleid en uitvoering. Tegelijkertijd wordt benadrukt dat scherpere afspraken alleen effectief zijn wanneer deze aansluiten op lokale uitvoerbaarheid, bestuurlijke legitimiteit en beschikbare capaciteit. Daarmee verschuift de vraag van óf regionale samenwerking nodig is naar welke vorm van samenwerking past bij een opgave die steeds minder vrijblijvend wordt.

5. Inzichten voor de volgende fase

De regio op een kantelpunt

De evaluatie laat een duidelijke ontwikkeling zien: waar de samenwerking in de eerste fase gericht was op het formuleren van ambities en het opbouwen van een gezamenlijke basis, is de energietransitie inmiddels uitgegroeid tot een concrete en omvangrijke systeemopgave.

De analyse van het energiesysteem als geheel maakt zichtbaar dat de gevolgen van eerder vastgestelde ambities concreter en zichtbaarder zijn dan ten tijde van het Energieakkoord en de RES kon worden overzien. De opgave blijkt groter en complexer dan eerder voorzien en wordt in toenemende mate begrensd door ruimte, infrastructuur en uitvoerbaarheid. Tegelijkertijd blijkt dat de realisatie van opwek achterblijft: de doelen voor 2030 – en daarmee ook het perspectief richting 2050 – zijn momenteel niet in beeld, met een zeer beperkte projectpijplijn (circa 0,08 TWh). Daarmee verandert het karakter van de opgave: van een primair bestuurlijk en richtinggevend traject naar een fase waarin concrete keuzes, prioritering en realisatie centraal komen te staan.

De nadruk op inspanning, afstemming en vrijwilligheid sluit steeds minder vanzelfsprekend aan bij een opgave die in toenemende mate onderling afhankelijk wordt. Tegelijkertijd laten de interviews en de enquête zien dat scherpere afspraken alleen effectief zijn wanneer zij aansluiten op lokale uitvoerbaarheid, bestuurlijke legitimiteit en beschikbare capaciteit. De uitdaging voor de volgende fase ligt daarom niet uitsluitend in het versterken van sturing, maar in het organiseren van samenwerking waarin regionale samenhang, lokale uitvoering en onderlinge aanspreekbaarheid beter met elkaar worden verbonden.

De evaluatie geeft daarbij drie richtinggevende inzichten mee voor de volgende fase:

- Verbind ambitie nadrukkelijker aan haalbaarheid, uitvoerbaarheid en ruimtelijke impact.
- Benader de energietransitie expliciet als samenhangende systeemopgave.
- Maak duidelijk welke rollen, bijdragen en mate van onderlinge aanspreekbaarheid passen bij de regionale samenwerking.